

Dvorac Sixta u Jakovlju

Kovačec, Paula

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:886838>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest
Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

**DVORAC SIXTA U JAKOVLJU:
RAZDOBLJA GRADNJE I VLASNICI**

Paula Kovačec

Mentor: prof. dr. sc. Dubravka Botica

Mentor: doc. dr. sc. Filip Šimetin Šegvić

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Odsjek za povijest
Diplomski studij

Diplomski rad

DVORAC SIXTA U JAKOVLJU: RAZDOBLJA GRADNJE I VLASNICI

Manor Sixta in Jakovlje: architecture and owners

Paula Kovačec

SAŽETAK

Dvorac Sixta u Jakovlju primjer je povijesne baštine Hrvatskog zagorja sa zanimljivom prošlošću i perspektivnom budućnošću. Rad se koncentrira na dvorac i imanje koje je kroz povijest bilo u vlasništvu brojnih utjecajnih obitelji, među kojima je važno izdvojiti obitelji Oršić i Josipović, ali i obitelj Sixta koja je brinula o imanju tijekom prve polovice 20. stoljeća. Bogata vlasnička povijest uvelike je utjecala na formiranje dvorca kojeg danas poznajemo. Građen je u tri faze tijekom 18. i 19. stoljeća. Prva i druga faza izgradnje usko su povezane i prate razvoj građevine od nedovršenog baroknog dvorca kojeg najvjerojatnije gradi Mathias Leonhart 1750-ih, do dogradnje bočnih krila i dovršenja dvorca krajem 18. stoljeća. Treća faza izgradnje obuhvaća restauraciju dvorca u historicističkoj maniri s prepoznatljivim elementima arhitektonske plastike s kraja 19. stoljeća. Historicistički zahvati vidljivi su na pročelju, ali i u interijeru. Uz važne podatke o vlasnicima i arhitekturi objekta, ovaj rad sadrži i podatke o provedenim konzervatorsko-restauratorskim zahvatima te se dotiče teme revitalizacije cjeline u Jakovlju, bilo da se radi o samoj građevini ili o perivoju unutar kojeg se nalazi Međunarodni park skulptura. Svi ovi vrijedni detalji obilježili su i nastavljaju obilježavati dvorac Sixta u Jakovlju, koji s nedavnim projektima obnove ulazi u svoju najaktivniju fazu.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži: 70 stranica. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: barok, Dvorac Sixta, historicizam, Jakovlje, konzervacija, obitelj Oršić, obitelj Sixta, restauracija, revitalizacija

Mentor: prof. dr. sc. Dubravka Botica, doc. dr. sc. Filip Šimetin Šegvić

Ocjenjivači: prof. dr. sc. Ivica Šute

Datum prijave rada:

Datum predaje rada: 07.09.2023.

Datum obrane rada: 25.09.2023.

Ocjena: 5

Zagreb, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Zahvala

Želim zahvaliti svim profesorima čiji su savjeti, usmjerenja i poticaji utjecali na moje formiranje u akademskom, ali i osobnom životu, od osnovnoškolskih dana sve do posljednjih trenutaka na fakultetu. Bilo vas je mnogo!

Veliko hvala mojim mentorima, profesorici dr. sc. Dubravki Botici te docentu dr. sc. Filipu Šimetinu Šegviću, koji su od samog početka podržali i učvrstili moju želju za istraživanjem teme koja mi je (u profesionalnom i geografskom smislu) iznimno bliska. Hvala Vam na ukazanom povjerenju i usmjerenju kojim ste uvelike olakšali moje istraživanje i pisanje ovog rada.

Zahvaljujem i voditelju projekta Dvorca umjetnika u Jakovlju, Alenu Novoselcu te Hrvatskom društvu likovnih umjetnika koji su mi otvorili vrata dvorca i upoznali me sa svim aktualnim projektima i planovima za budućnosti ove vrijedne cjeline. Hvala na suradnji i strpljivosti prilikom istraživanja arhivske dokumentacije i posjećivanja prostora.

Hvala i konzervatorici Viki Jakaša Borić iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu koja mi je razjasnila brojne nepoznanice i time u mnogome pomogla u mojem daljnjem istraživanju.

Od iznimne pomoći bili su i arhivisti Hrvatskog državnog arhiva i Državnog arhiva u Zagrebu gdje sam provela značajan dio svojeg istraživanja. Za to im hvala!

Na kraju, želim zahvaliti svojoj obitelji i prijateljima koji su prije svega vjerovali u mene i bili moja najveća podrška u svakom pogledu. Bez njih bi svaki uspjeh i dostignuti cilj bio manje vrijedan!

Sadržaj:

- 1. Uvod**
 - 1.1.** Osvrt na literaturu o dvorcima Hrvatskog zagorja
 - 1.2.** Osvrt na literaturu o dvorcu Sixta u Jakovlju
- 2. Povijest mjesta i okolice**
- 3. Povijest vlasništva**
 - 3.1.** Vlasnici do sredine 17. stoljeća
 - 3.2.** Obitelj Oršić i nasljednici
 - 3.3.** Izmjena vlasnika kroz drugu polovicu 19. i 20. stoljeće
- 4. Povijest gradnje i arhitektonska analiza dvorca**
 - 4.1.** Faze gradnje i adaptacija
 - 4.2.** Arhitektonska analiza današnjeg stanja
 - 4.3.** Valorizacija i stilsko određenje
- 5. Dvorac Jakovlje u kontekstu profane arhitekture Hrvatskog zagorja u razdoblju baroka**
- 6. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i zahvati**
- 7. Revitalizacija dvorca**
 - 7.1.** Prenamjena i korištenje dvorca u budućnosti
- 8. Krajobrazna arhitektura**
 - 8.1.** Povijesni perivoj
 - 8.2.** Međunarodni park skulptura u Jakovlju
 - 8.3.** Projekt revitalizacije
- 9. Zaključak**
- 10. Izvori**
 - 10.1.** Arhivski izvori
 - 10.2.** Internetski izvori
- 11. Literatura**
- 12. Slikovni prilozi**
- 13. Summary**

1. Uvod

Dvorac u Jakovlju danas je poznat pod nekoliko različitih imena. U lokalnoj je memoriji i dijelu literature zapamćen kao dvorac Sixta prema prezimenu obitelji češkog podrijetla čiji su članovi bili posljednji privatni vlasnici. Prezime Sixta moguće je pronaći i u hrvatskom obliku - Siksta. Iz tog je razloga ime „Dvorac Sixta“ ono koje će se prvenstveno koristiti u ovom radu, poštujući naziv objekta koji se koristi među mještanima Jakovlja, ali i u velikom dijelu literature. Osim prezimena Sixta, ovaj se dvorac veže uz još jednu značajnu i utjecajnu obitelj, a to su Oršići. Obitelj Oršić vrlo je dugo u svojem vlasništvu imala imanje u Jakovlju, a gospodarili su i mnogim okolnim područjima. Izgradili su puno poznatije objekte poput dvorca u Gornjoj Bistri i Gornjoj Stubici. Jakovlje za ovu obitelj nije predstavljalo zemljište niti objekt od prevelikog značaja pa je i u literaturi slabije zastupljen naziv „dvorac Oršić“, no i dalje je prisutan. Promatrajući oznake i putokaze uz prometnice u okolici dvorca, vidljivo je da su prisutna oba naziva pa se često može pronaći ime „Dvorac Oršić/Sixta u Jakovlju“.

Ove su razlike u suštini zanemarive s obzirom da se govoreći o dvorcu u Jakovlju nitko ne može zabuniti i pomisliti na nekoliko različitih objekata. Ovo je malo naselje upravo zbog tog objekta završilo na popisu mjesta koja se mogu pohvaliti sa zaštićenim kulturnim dobrom unutar svojeg teritorija. No, s ovim rasprava o nazivu dvorca nije završena. Za vrijeme pisanja rada dvorac u Jakovlju prolazio je kroz temeljitu konstrukcijsku obnovu koju je pratila i javna crowdfunding kampanja „ZaJedno za Dvorac umjetnosti“ koja još uvijek traje.¹ Zbog toga je došlo do osmišljavanja novog i prepoznatljivog imena cijelog objekta, ali i projekta. Novo ime odražava sve aspekte ove kompleksne cjeline u Jakovlju, zajedno s posebnostima koje uz dvorac nudi i Međunarodni park skulptura. Na ime je prvenstveno utjecala namjena koju je zgrada imala do sada i nastaviti će ju imati uz poneke dodatke u budućnosti. Novi je naziv ovog dvorca „Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje“.²

Ovaj je dvorac zaštićen kao spomenik kulture od 20. prosinca 2005. godine, a još od 1969. godine upisan je u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.³ Dvorac se dugo klasificirao kao baština čije je stanje ugroženo, što se opetovano naglašava u svakom objavljenom elaboratu koji je napisan u posljednjih

¹ Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Crowdfunding kampanja "ZaJedno za Dvorac umjetnosti"* <https://dvorac-jakovlje.hr/zajedno-za-dvorac-umjetnosti/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)

² Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Predstavljamo Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, mjesto ushićenog stvaranja nadomak Zagreba*, <https://dvorac-jakovlje.hr/predstavljamo-dvorac-umjetnika-orsic-jakovlje-mjesto-ushicenog-stvaranja-nadomak-zagreba/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)

³ Arhiv Ministarstva kulture Republike Hrvatske (dalje: Arhiv MKRH), *Rješenje* Ministarstva kulture Republike Hrvatske kojim se Dvorac Oršić u Jakovlju proglašava zaštićenim spomenikom kulture (20. prosinca 2005. godine)

nekoliko desetljeća, bilo od strane nadležnih konzervatora ili neovisnih istraživača.⁴ Danas se stanje ovog zaštićenog kulturnog dobra ubrzano mijenja što pokazuje i aktualan projekt cjelovite obnove kroz koji dvorac prolazi. Osim što je spomenik kulture, dvorac je također značajan i zbog Međunarodnog parka skulptura koji se smjestio na platou oko objekta. Izlaganjem suvremene hrvatske, ali i svjetske skulpture te organiziranjem brojnih umjetničkih akcija i manifestacija tokom godina, dvorac u Jakovlju otvorio je vrata dugo iščekivanoj obnovi i revitalizaciji. Park skulptura pomogao je u procesu dovođenja dvorca u fokus medija i nadležnih tijela zaduženih za provedbu obnove jer, kada je riječ o revitalizaciji, dvorac sam po sebi ne spada u prioritetne spomenike.

Cilj i fokus ovog rada jest pokazati kompleksnu i isprepletenu povijest svih vlasnika koji su se izmjenjivali kroz nekoliko stoljeća, ali isto tako predstaviti dvorac u arhitekturnom smislu kroz sastavljanje detaljne analize i opisa stilskih komponenata koje dvorac jasno smještaju u određeni stilski period. Kompleksnost cjeline u Jakovlju vrijedi promotriti iz nekoliko različitih aspekata koje ću u radu nastojati potkrijepiti kroz slikovito predstavljanje povijesne i povijesnoumjetničke vizure. Riječ je o političkim, društvenim, ekonomskim i brojnim drugim aspektima koji su u određenim povijesnim periodima bili najutjecajni u formiranju i razvoju imanja u Jakovlju. Iako je riječ o malom naselju zanemarivog značaja u velikim povijesnim procesima, Jakovlje će poslužiti kao polazište za sagledavanje povijesti odozdo stavljajući fokus na mikrosredinu do koje će dopirati različiti vanjski utjecaji.

U istraživanju sam se oslanjala na brojne metode iz polja povijesti i povijesti umjetnosti. Od korištenja komparativne analize i sinteze do autopsije, odnosno direktnog rada na spomeniku te stilske analize. Svaka se istraživačka metoda pokazala ključnom u provedenom istraživanju. Također, važan fokus stavljen je na povijesne izvore koji su mi bili dostupni kako bi se svaki podatak predstavljen u korištenoj literaturi mogao što bolje i objektivnije sagledati. Istraživanje arhivskog gradiva otvorilo je mjesto za nove, dosad nepoznate i neobjavljene činjenice o dvorcu u Jakovlju i njegovim vlasnicima, pogotovo kada je riječ o obitelji Siksta. U radu ću se ukratko osvrnuti i na procese restauratorskih i konzervatorskih zahvata te prikazati tijek revitalizacije ove cjeline. Dio će rada biti posvećen razvoju perivoja oko dvorca u Jakovlju

⁴ BEUSAN, Mario. „Dvorci i kurije unutar tradicionalnih granica Hrvatskog zagorja“. U: *Kaj: časopis za književnost umjetnost i kulturu* 24 (1991.), br. 1, str. 79.

čiji je kulminacijski trenutak obilježilo osnivanje Međunarodnog parka skulptura nakon važnih umjetničkih akcija 1990-ih.⁵

U konačnici, cilj ovog rada ostaje i istražiti pitanja poput uloge „rubnosti“ Jakovlja kao naselja, odnosno samog dvorca i njegove neposredne okolice, što ću elaborirati u sljedećim poglavljima. Osnovna zadaća ovog istraživačkog pothvata jest da se kroz historijsku analizu i analizu gradnje kompleksa u Jakovlju te komparaciju s ostalim sličnim objektima na području Hrvatskog zagorja pokaže relevantnost i posebnost dvorca, a zajedno s opisom konzervatorskih i restauratorskih zahvata istakne potencijal revitalizacije ovog vrijednog primjera hrvatske kulturne baštine.



Slika 1: Detalj pročelja s altanom

1.1. Osvrt na literaturu o dvorcima Hrvatskog zagorja

Hrvatsko zagorje predstavlja geografsku cjelinu koja se može odrediti na različite načine, no danas u literaturi postoji poprilična jednoglasnost. Dugo se u Hrvatsko zagorje ubrajao samo prostor omeđen rijekom Krapinom i istočnim porječjem rijeke Sutle, odnosno prostor između Medvednice, Kalničke gore i Ivanščice. No danas u ovaj prostor još ubrajamo dio Varaždinske Podravine te dio Zagrebačke urbane regije. Iako je riječ o prostoru manjeg geografskog opsega, mnoštvo dvoraca i kurija naznačuje bogatu prošlost koja je utjecala na

⁵ ŽUPAN, Ivica. *Međunarodni park skulptura Jakovlje*. Zagreb: Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, 2006., str. 5-9.

razvoj nacionalne politike, umjetnosti i kulture.⁶ Literatura koja spominje i obrađuje dvorce na području Hrvatskog zagorja uglavnom se odnosi na nekoliko prepoznatljivih autora koji su svoj istraživački rad usmjerili na ovo polje. Osnovna polazišna stručna literatura koja je korištena pri pisanju ovog rada obuhvaća djela Gjura Szabe, Anđele Horvat, Vladimira Markovića i Mladena Obada Ščitarocija. Njihova djela predstavljaju svojevrsni kanon kada je riječ o arhitekturi dvoraca, ali i prostoru Hrvatskog zagorja koje je u fokusu ovog rada.

Najraniji objedinjeni prikaz arhitekture i geografske složenosti prostora Hrvatskog zagorja prikazao je značajan hrvatski povjesničar, konzervator i muzeolog Gjuro Szabo u prvom izdanju svoje knjige *Kroz Hrvatsko zagorje* koja je objavljena 1939. godine. Szabo je pisao na vrlo specifičan način stvarajući sliku opisanog prostora i zatečenih objekata u obliku vrlo detaljnog putopisa. Njegov izraz nije tipičan za povijesnoumjetničku analizu niti preciznu analizu arhitekture, no to nikako ne umanjuje vrijednost koju ovo djelo ima danas. Zbog detaljnih opisa zatečenog stanja objekata i umjetnina ovo djelo je važno ishodište za daljnje istraživanje bilo koje teme vezane uz Hrvatsko zagorje. Autor prolazi kroz krajolik i životopisno ocrtava svaki detalj koji smatra značajnim za dublje razumijevanje podneblja. Nije ni čudo da je ovo djelo postalo svojevrsnim turističkim vodičem po Hrvatskom zagorju sredinom 20. stoljeća.⁷

Sljedeće je ključno djelo rad povjesničara umjetnosti Vladimira Markovića koji 1975. godine objavljuje knjigu *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*. Marković donosi prvu stručnu publikaciju koja se prvenstveno bavi kompleksnošću i slojevitošću arhitekture s područja Hrvatskog zagorja. Autor dijeli dvorce na različite skupine analizirajući svaki pojedini objekt i njegove posebnosti. Ovo djelo i danas predstavlja relevantnu literaturu kada je riječ o razmatranju teme dvoraca u Hrvatskom zagorju, što upućuje na kvalitetu autorovog istraživačkog doprinosa. Marković i dalje ostaje nezaobilazan autor koji nudi informacije za formiranje čvrstih polazišnih argumenata u provođenju istraživanja.⁸

Anđela Horvat objavila je brojne pregledne knjige i sinteze s osvrtima na profanu arhitekturu. U djelu *Između gotike i baroka* objavljenom 1974. godine spominju se umjetnička ostvarenja s područja kontinentalne Hrvatske nastala između 1500. i 1700. godine. Obrađeni su

⁶ OBAD ŠČITAROCI, Mladen. *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*. Zagreb: Školska knjiga, 1993., str. 7-11.; VUČETIĆ, Ratko. „Geografska obilježja“. U: *Umjetnička topografija Hrvatske - Krapinsko-zagorska županija*. Zagreb: Školska knjiga, 2008., str. 15 – 20.

⁷ Szabo, Gjuro. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59216> (pregledano 4. kolovoza 2023.)

⁸ Marković, Vladimir. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3903> (pregledano 4. kolovoza 2023.)

burgovi, kašteli, dvorci i kurije nastali u tom vremenskom rasponu. Na razvoj i formiranje profane arhitekture na području kontinentalne Hrvatske, odnosno Hrvatskog zagorja, nadovezuje se i u publikaciji *Barok u Hrvatskoj*, prvi put objavljenoj 1982. godine s autorima Krunom Prijateljem i Radmilom Matejčić. Anđela Horvat napisala je dio pod naslovom *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj* u kojem obrađuje arhitekturu dvoraca kroz brojne primjere. Osim ovih knjiga, autorica je pisala preglede spomenika po općinama koji su tokom godina bili objavljeni u časopisu *Kaj*. Na taj je način obradila spomenike kulture na području nekoliko zagorskih općina poput Pregrade, Krapine, Klanjca i Zlatara.

Uz prethodno navedene autore nezaobilazan je i arhitekt Mladen Obad Šćitaroci koji je u velikoj mjeri pisao i objavljivao članke, knjige i radove o istraživanju, zaštiti i obnovi perivojne arhitekture. Njegovi su radovi fokusirani na pregled arhitekture, interijera i eksterijera te općenite organizacije okolnog prostora i prirode. U knjizi *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja* koju objavljuje 1993. godine, autor je obradio sve poznate dvorce i kurije na zagorskom prostoru nastojeći uklopiti i poznati povijesni kontekst vezan uz pojedina područja.⁹ Obad Šćitaroci uz analizu arhitekture donosi novije podatke o dvorcima u Hrvatskom zagorju te se osvrće na perivoje koji su okruživali ove objekte. *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja* predstavljaju još jednu nezaobilaznu knjigu kada je riječ o istraživanju ove teme.

Mnogo je drugih znanstvenih radova, elaborata, članaka i knjiga objavljivano o pojedinim dvorcima kako bi se prikazala dublja analiza ili predstavili novi zaključci i rezultati najnovijih istraživanja. Riječ je o monografijama ili specifičnim člancima fokusiranim na jedan objekt i njegovu priču. Još jedna vrlo važna publikacija vrijedna za razumijevanje područja Hrvatskog zagorja jest *Enciklopedija Hrvatskog zagorja* koju je objavio Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2007. godine. Osim toga značajna je publikacija i *Umjetnička topografija Hrvatske - Krapinsko-zagorska županija* koja je objavljena 2008. godine. Ova publikacija predstavlja značajan izvor informacija o prostoru i posebnostima zagorskog područja. Osim što obuhvaća spomenike iz 32 različite općine u Krapinsko-zagorskoj županiji, *Umjetnička topografija* predstavlja detaljan pregled brojnih primjera materijalne kulturne baštine uz naglašen interdisciplinarni pristup. Osim povijesnoumjetničkih aspekata, važnost je stavljena i na kulturno-povijesni kontekst koji je omogućio nove spoznaje i dublju interpretaciju. Svi su

⁹ Obad Šćitaroci, Mladen. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44523> (pregledano 4. kolovoza 2023.)

ovi primjeri poslužili u velikoj mjeri u razumijevanju teme dvorca u Jakovlju i koristili su kao polazišna točka za dublje i detaljnije istraživanje.

1.2. Osvrt na literaturu o dvorcu Sixta u Jakovlju

Dvorac Sixta u Jakovlju u stručnoj literaturi prvi spominje Gjuro Szabo 1939. godine. U knjizi *Kroz Hrvatsko zagorje* autor se dotiče dvorca u Jakovlju samo jednom, ali vrlo jasnom rečenicom: „[...] opet tek uspomena na prošlost, osrednji dvor Jakovlje ostaje na desnoj strani...”¹⁰. Nakon toga počinje opisivati crkvu u selu Kraljev Vrh, koje je danas sastavni dio općine Jakovlje. Ovaj prvi spomen dvorca u modernoj literaturi mnogo govori o stanju objekta, njegovoj zapuštenosti i općenitom značaju u proučavanju cjelokupne kulturne baštine Hrvatskog zagorja.

Sljedeća važna i relevantna publikacija jest spomenuta knjiga Vladimira Markovića, *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*. Marković dvorac u Jakovlju spominje kada govori o drugoj fazi izgradnje zagorskih dvoraca i prvi za dvorac daje komparativni primjer. Riječ je o jednokrlnom dvorcu Donja Bedekovčina koji je jedan od rijetkih objekata usporedivih s dvorcem u Jakovlju. Marković također donosi arhitekturnu analizu koja je u glavnom fokusu te razrađuje podjelu na tri faze gradnje koju će preuzimati i drugi autori u kasnijim publikacijama. Marković je svojom analizom omogućio daljnja istraživanja na ovom lokalitetu.

Mladen Obad Šćitaroci u knjizi *Dvorci Hrvatskog zagorja* obrađuje velik broj građevina, među njima i dvorac Sixta s Međunarodnim parkom skulptura. Autor smješta dvorac u prostor i donosi kratak povijesni kontekst. Uz arhitekturnu i stilsku analizu eksterijera, u kratkim se crtama bavi i opisom interijera dvorca te spominje njegovo ruinirano stanje. Nije toliko pažnje posvetio samom Parku skulptura koji je od 1993. godine službeni međunarodni simbol kiparske kolonije koja se odvija jednom godišnje sve do danas, već je fokus imao na arhitekturi i opisu objekta te pokušaju rekonstrukcije izgleda nekadašnjeg perivoja i prirodnog okruženja. Uz slikovne priloge i fotografije iz devedesetih godina, Šćitaroci donosi i izvadak iz katastarske karte te tlocrt dvorca koji se u drugim publikacijama, zbog slabije relevantnosti i reprezentativnosti ovog objekta, teško može naći.¹¹

¹⁰ SZABO, Gjuro. *Kroz Hrvatsko zagorje*. Zagreb: Izdanje knjižare Vasić, 1939., str. 45.

¹¹ OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 94-97.

Prva monografija o dvorcu i Parku u Jakovlju objavljena je 2006. godine, a tekst publikacije napisao je Ivica Župan. Iako se radi o monografiji pod nazivom *Međunarodni park skulptura Jakovlje*, osim što se detaljnije spominju kiparska djela i korištenje kompleksa u Jakovlju za kiparske kolonije, u tekstu je obrađen i kratak povijesni pregled te opis objekta koji se koristi kao prostor kiparskih ateljea. Uz bogatstvo slikovnih priloga te katalog skulptura koje su do 2006. godine bile postavljene u Parku, umetnute su i biografije kipara, a detaljno je opisana i novija povijest građevine. Župan je u tekstu istaknuo problematiku vlasništva te brojne prenamjene prostora koji je prelazio iz privatnog u državno vlasništvo. Tamo je kratko vrijeme bila smještena osnovna škola da bi sedamdesetih godina ULUPUH (Hrvatska udruga umjetnika primijenjenih umjetnosti) i HDLU (Hrvatsko društvo likovnih umjetnika) zajedničkim snagama otkupili dvorac i u njega smjestili ateljee kipara. Osim nesretne povijesti s kraja dvadesetog stoljeća koju je obilježio požar i rušenje sjevernog krila, Župan se u tekstu osvrnuo i na inspirativan rad kipara Ratka Petrića koji je svoju viziju u Jakovlju, unatoč ruiniranom stanju dvorca i ratnim zbivanjima devedesetih godina, mogao realizirati uz pomoć njemu sličnih entuzijasta.¹²

U prosincu te iste 2006. godine, Branka Hlevnjak je u *Kajkavianinu* časopisu objavila kratak članak u kojem se osvrnula na vrlo zanimljivu priču o Međunarodnom parku skulptura te o prkosu i odlučnosti skupine umjetnika koji su svojim radom i ustrajnošću iz ničega uspjeli stvoriti nešto veliko. Hlevnjak je izdvojila nekoliko kipara i njihovih radova za koje je smatrala da su pravi pokazatelji vrijednosti cijelog projekta. Neki od istaknutih umjetnika koji su djelovali u prostoru dvorca i Parka, a koje autorica dodatno naglašava su Šime Vulas, Zvonimir Lončarić, Josip Diminić i neizostavni Ratko Petrić.¹³

U *Enciklopediji Hrvatskog zagorja* objavljenjoj 2007. godine jedna od autorica, Ozana Martinčić, opisuje dvorac u Jakovlju kroz sažet enciklopedijski članak. Spominje obitelji koje su bile u vlasništvu Jakovlja kroz povijest i donosi podatak o prvom spomenu dvorca kao kurije 1681. godine. Predstavlja izgled objekta sa svim arhitekturnim odrednicama – spominje da je to jednokrlni dvorac izgrađen u tri faze koji je u posljednjoj fazi, nakon potresa 1880. godine, dobio sve odlike klasicističkog dvorca i perivoja uz historicističku obnovu. Martinčić spominje

¹² ŽUPAN, 2006., str. 3-12.

¹³ HLEVNJAK, Branka. „Međunarodni park skulptura u Jakovlju“. U: *Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije* 12 (2006.), br. 3-4, str. 96 – 101.

i Međunarodni park skulptura te u kratkim crtama donosi podatke iz monografije objavljene prethodne godine.¹⁴

Prvi opsežniji i detaljniji rad o kompleksu u Jakovlju napisala je Viki Jakaša Borić za časopis *Portal* 2012. godine pod naslovom „Dvorac u Jakovlju – povijest gradnje i buduća obnova“. Djelatnica Konzervatorskog odjela u Zagrebu, Viki Jakaša Borić nadležna je za sve projekte obnove i revitalizacije kompleksa. U uvodnom dijelu donosi detaljan povijesni kontekst i opisuje prenošenje jakovljanskog posjeda među plemićkim obiteljima. Detaljno razlaže faze gradnje i spominje mogućeg graditelja Mathiasa Leonharta koji je u prvoj fazi započeo graditi baroknu kuriju. U drugoj fazi ona dobiva nadogradnju dok je treća faza nakon potresa 1880. godine donijela sa sobom historicističku obnovu. Autorica kroz cijeli rad donosi prikaze konzervatorskih zahvata i istraživanja te otvaranja restauratorskih sondi što je omogućilo nove uvide u povijest gradnje ovog dvorca. Spominje i oslike u unutrašnjosti, trenutno stanje objekta i odluke Konzervatorskog odjela o budućoj prezentaciji ovih istraživanja.¹⁵

Godine 2013. općina Jakovlje izdala je kraću publikaciju *Jakovlje u prošlosti. Srednji i rani novi vijek* čiji su autori Jasmin Hutinović i Zoran Ladić. U ovom je tekstu opširnije obrađen povijesni pregled mjesta i obitelji koje su na tom području obitavale, no spomenut je i dvorac koji u periodu srednjeg i ranog novog vijeka ima oblik kurije. Autori su se u tekstu vrlo kratko osvrnuli na mogućnost obnove i uključivanja dvorca Sixta u mrežu zagorskih dvoraca i kurija.¹⁶

Kraći spomen dvorca i Parka u Jakovlju nalazi se u katalogu 52. zagrebačkog salona primijenjene umjetnosti i dizajna u izdanju ULUPUH-a iz 2017. godine. Riječ je o predstavljenom projektu obnove i revitalizacije kompleksa u Jakovlju čija je autorica Jana Stoić. Cilj tog projekta bio je pokretanje razgovora o dvorcu Sixta i njegovoj dugo iščekivanoj obnovi. Projekt je veliki fokus stavio na formiranje perivoja oko dvorca kao prostora za lokalnu zajednicu i novog mjesta povezivanja domaćeg stanovništva s kulturnom baštinom koja se s vremenom gotovo izolirala od sredine.¹⁷

¹⁴ MARTINČIĆ, Ozana. „Jakovlje“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 347.

¹⁵ JAKAŠA BORIĆ, Viki. „Dvorac u Jakovlju – povijest gradnje i buduća obnova“. U: *Portal, godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda* (2012.), br. 3, str. 29-39.

¹⁶ HUTINOVIĆ, Jasmin; LADIĆ, Zoran. *Jakovlje u prošlosti. Srednji i rani novi vijek*. Jakovlje: Općina Jakovlje, 2013., str. 5-6.

¹⁷ ALBANEŽE, Nikola (ur.). *(Ne)primjenjivost primijenjenih umjetnosti, 52. zagrebački salon - primijenjene umjetnosti i dizajn*. Zagreb: ULUPUH - Hrvatska udruga likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti, 2017., str. 34-35, 190-191, 256-257.

Najrecentnija publikacija koja spominje kompleks u Jakovlju jest knjiga *Land art, Earth art, Earthworks: z/Zemlja i antropocen I – II*. Uredila ju je Zvezdana Jembrih, a izdana je 2021. godine. Knjiga se prvenstveno bavi projektima vezanim uz *land art* koji su realizirani u Parku oko dvorca. Ova knjiga ne donosi mnogo recentnih informacija o stanju dvorca Sixta niti izričito govori o Međunarodnom parku skulptura, ali služi kao dobar pokazatelj iskoristivosti ovoga kompleksa. Kroz fotografije i priče o projektima inozemnih autora ostvarenim u Jakovlju kroz zadnjih nekoliko godina, jasno se ukazuje na potrebu obnove i revitalizacije kompleksa koji i dalje, usprkos lošem stanju, entuzijazmom pojedinaca uspijeva ostati relevantan i posjećen.¹⁸

Uz navedene i opisane jedinice, Jakovlje se spominje i u drugim znanstvenim radovima poput disertacije Petre Batelje Majić o obitelji Oršić iz 2021. godine pod nazivom „*Imago nobilis*“ – *Reprezentacija obitelji Oršić na prostoru Trojedne kraljevine u 18. stoljeću* gdje se Jakovlje spominje u kratkim crtama. S obzirom na sve veću prisutnost teme Jakovlja u medijima moguće je pretpostaviti da će u budućnosti biti i mnogo više publikacija koje će govoriti o ovoj temi.



Slika 2: Pročelje glavnog krila, recentno stanje

¹⁸ JEMBRIH, Zvezdana (ur.). *Land art, Earth art, Earthworks: z/Zemlja i antropocen I – II*. Zagreb: Akademija likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 2021., str. 27-30.



Slika 3: Pročelje glavnog krila, 1956.

2. Povijest mjesta i okolice

Jakovlje kroz povijest nije predstavljalo mjesto od značajne geografske ili gospodarske važnosti stoga se o njemu pisalo vrlo malo, osobito u razdoblju srednjeg i ranog novog vijeka. Ovo je naselje bilo dio velikog susedgradsko-stubičkog vlastelinstva, no i u toj je cjelini predstavljalo rubna područja. Jakovlje je smješteno na rubu sjevernih obronaka Medvednice i proteže se do korita rijeke Krapine. I danas se ovo mjesto nalazi u graničnom položaju između Zagrebačke i Krapinsko-zagorske županije.¹⁹ Ova će karakteristika „rubnosti“ pratiti Jakovlje od prvih spomena u povijesnim izvorima sve do danas, s obzirom da je uvijek predstavljalo graničnu zonu u koju se rijetko ulagalo. Problem „rubnosti“ još je jedan zanimljiv aspekt koji je potrebno uzeti u obzir prilikom istraživanja povijesnog konteksta i općenite dinamike razvoja naselja.

Ime Jakovlje u povijesnim se vrelima može pronaći pod različitim inačicama, no korijen je uvijek jednak i prepoznatljiv. Prvo spominjanje pronalazimo u ispravama iz 1340. godine koje su nastale pred zagrebačkim kaptolom, a o njima pišu Jasmin Hutinović i Zoran Ladić u knjizi *Jakovlje u prošlosti. Srednji i rani novi vijek*. Tamo se, prilikom podjele susedgradsko-stubičkog vlastelinstva, Jakovlje spominje kao *pagus Jacon*, odnosno selo Jakovlje.²⁰ Autori napominju kako se već u spisima iz 1342. godine koristi naziv *Scnt Jakou*, odnosno Sveti Jakov, no ovaj se hagiotoponim neće koristiti u kasnijim periodima.²¹ Moguće je pretpostaviti da je mjesto ime dobilo prema apostolu Jakovu koji je svakako bio vrlo popularan svetac zaštitnik u cijeloj srednjovjekovnoj kršćanskoj Europi. Jednako tako, moguće je pretpostaviti da se na povijesnom teritoriju Jakovlja mogla nalaziti i crkva posvećena Svetom Jakovu, iako je to za sada nemoguće sa sigurnošću potvrditi. U sljedećim će se razdobljima Jakovlje spominjati kao *Jakowlye* (1408. godine), *Jakowle* (1420. i 1446. godine), *Jacowlye* (1487. godine), *Jakowlya pagus* (1546. godine), *Jakowla* (1554. godine) te *Jakowlya* (1554. i 1574. godine). Iz ovih primjera izgledno je da se isti naziv mjesta zadržao kroz cijeli srednji i rani novi vijek dok se pisani oblik ponekad mijenjao, na što je najviše utjecao rukopis, ali i općenita pismenost notara i drugih službenika.²² Jakovlje će se u ispravama nastaviti provlačiti pod vrlo sličnim oblicima sve do 20. stoljeća, a posjed se gotovo uvijek spominjao u kontekstu izmjene vlasnika ili izvješća o godišnjem urodu te broju radnika koji su obrađivali zemlju. Tako se

¹⁹ MARTINČIĆ, 2007., str. 347.; NOVAK, M. „Jakovlje“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 348.

²⁰ HUTINOVIĆ, LADIĆ, 2013., str. 9-13.

²¹ Isto, 14-15.

²² Isto.

Jakovlje najčešće spominje u dokumentima i ispravama obitelji Oršić, ali i uz druge istaknute vlasnike poput onih iz obitelji Gothal, Rauch, Josipović te u konačnici obitelji Sixta iz Češke.²³ Kroz 20. stoljeće naselje se nastavilo razvijati uz brojne izazove koje su donosili ratovi i promjene državnih struktura i vlasti.

Pripadnost Jakovlja stubičkom području očitovala se i u uređenju vlastelinstava koja su formirana prema Hrvatskom urbaru Marije Terezije iz 27. studenog 1780. godine.²⁴ Svako se zasebno vlastelinstvo sastojalo od selišta na kojima se razlikuju nutarnji dijelovi s kućom, gospodarskim zgradama i dvorištem s vrtom, te vanjski dio selišta s oranicama, livadama i šumama koje su se nalazile u neposrednoj blizini kuće. Urbarom je bio određen okvirni propis koji su kmetovi morali obdržavati, ali je plemstvo u vlasništvu stubičkih posjeda imalo konačnu riječ. U stubičkom su kotaru također bile uspostavljene plemićke sudčije pa je tako i Jakovlje te Kraljev Vrh imalo svoju.²⁵ Što se tiče administrativne pripadnosti ovog područja, od 1886. godine Jakovlje je pripadalo općini Bistra koja je spadala u kotar Donja Stubica u Zagrebačkoj županiji.²⁶ U razdoblju od 1962. do 1992. godine Jakovlje je pripadalo općini Donja Stubica, a današnja je općina formirana 1993. godine te se njezin teritorijalni opseg od 35,7 km² od tada nije mijenjao. Dosadašnji su načelnici općine bili Stjepan Posavec (od 1993. do 1997. godine), Rudolf Kovač (od 1997. do 2005. godine), Snježana Bužinec (od 2005. do 2017. godine) te trenutna načelnica Sanja Borovec koja je na poziciji od 2017. godine.²⁷ Prema podacima preuzetim iz posljednjeg popisa stanovništva provedenog u Republici Hrvatskoj tokom 2021. godine, a koji su objavljeni na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku, u Jakovlju danas stanuje 3797 stanovnika što potvrđuje općeniti trend pada nataliteta s obzirom na ranije provedene popise.²⁸

Općina se sastoji od tri manja naselja, od kojih je Jakovlje središte, a tu se nalaze i Igrišće te Kraljev Vrh gdje je smještena župna crkva Svet Tri kralja. Kulturno povijesna cjelina Kraljev Vrh nalazi se u registru kulturnih dobara Republike Hrvatske te obuhvaća neposredan

²³ Vidi sljedeće poglavlje.

²⁴ KOLAR, Mira. „Gospodarske prilike na stubičkom području od 1800. do 1941. godine“. U: *Osamsto godina pisanog spomena Stubice (1209. – 2009.)*, ur. Alojz Jembrih (Donja Stubica: Kajkaviana, 2011.), str. 147.; KARAMAN, Igor. „Postanak i značenje privremenog urbara za Hrvatsku iz god. 1755.“. U: *Radovi Filozofskog fakulteta u Zagrebu Odsjeka za povijest* 4 (1962.), str. 62-63.

²⁵ KOLAR, 2011., str. 147 – 155.

²⁶ ŠKILJAN, Filip. „Stradanja stanovništva kotara Stubica u Drugom svjetskom ratu i razdoblju poraća“. U: *Osamsto godina pisanog spomena Stubice (1209. – 2009.)*, ur. Alojz Jembrih (Donja Stubica: Kajkaviana, 2011.), str. 223.

²⁷ NOVAK, 2007., str. 348.

²⁸ Državni zavod za statistiku, *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. – Stanovništvo po naseljima*, https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021-stanovnistvo_po_naseljima.xlsx (pregledano 27. srpnja 2023.)

teritorij koji se nalazi uz crkvu. Crkva je građena od 1876. do 1879. godine, u neoromaničkom stilu s tlocrtom u obliku latinskog križa.²⁹ Godinu dana nakon dovršetka gradnje Jakovlje je pogodio snažan potres. Prema izvješćima koja je prikupio, a 1882. godine i objavio Josip Torbar, Jakovlje je bilo jedno od znatnije pogođenih područja, nalazeći se u blizini epicentra tog 9. studenog 1880. godine. Vrlo je opširno zabilježen katastrofalni učinak na župnoj crkvi sv. Tri kralja u Kraljevom Vrhu koja je ostala gotovo u cijelosti srušena. Velike su štete bile zabilježene i na staroj zgrade škole, koja je u to vrijeme bila drvena.³⁰ To je bila prva školska zgrada, izgrađena 1842. godine, a Jakovlje dobiva školsku zgradu tek 1903. godine. Kako se broj učenika sve više povećavao, nastala je i potreba za većim prostornim kapacitetom pa se u periodu od 1956. do 1972. godine nastava održavala u prostorijama dvorca. To je rješenje bilo samo privremeno te se 1973. godine izgradila nova zgrada osnovne škole s novcem koji je dobiven prodajom dvorca HDLU-u i ULUPUH-u.³¹ Danas se na prostoru općine Jakovlje nalaze dvije područne škole, u Igrišću i Kraljevom Vrhu, a osnovna je škola smještena u centru Jakovlja.³²

Unutar općine Jakovlje aktivna su brojna društva i udruge poput vatrogasnih društava, kulturno umjetničkih društava, Kuburaškog društva „Tri kralja“, nogometnih klubova te Udruge žena i djevojaka Kraljev Vrh.³³ Većina je stanovništva u profesionalnom smislu orijentirana prema glavnom gradu Hrvatske, Zagrebu, koji se nalazi u blizini. Prisutnost prerađivačke industrije, trgovina i građevinarskih tvrtki također pruža mogućnost za zaposlenje dijela domaćeg stanovništva, a u posljednje je vrijeme otvaranje novih radnih mjesta počelo privlačiti dodatnu radnu snagu koja trajno doseljava u Jakovlje. Današnja perspektiva ovog mjesta mnogo je drugačija od one povijesne jer se Jakovlje postupno pretvara u značajnu gospodarsku i industrijsku zonu. Još jedan element koji Jakovlje smješta na kartu kulturne baštine jest dvorac koji trenutno prolazi kroz cjelokupnu obnovu i spremno se uključuje u mrežu revitaliziranih zagorskih dvoraca. Jakovlje je, uz pomoć industrijskog rasta i zbog dobre prometne povezanosti sa Zagrebom i okolicom, postalo mjesto brojnih infrastrukturnih ulaganja. S obzirom na to, potrebno je naglasiti kako će u budućnosti postojati sve veća potreba za dodatnim ulaganjima u kulturu i sličan sadržaj. Obnova dvorca nije potpomognuta

²⁹ Pretraživanje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Kulturnopovijesna cjelina Kraljev Vrh*, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-7205> (pregledano 30. srpnja 2023.); KANIŠKI, A. „Kraljev Vrh“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 448 – 449.

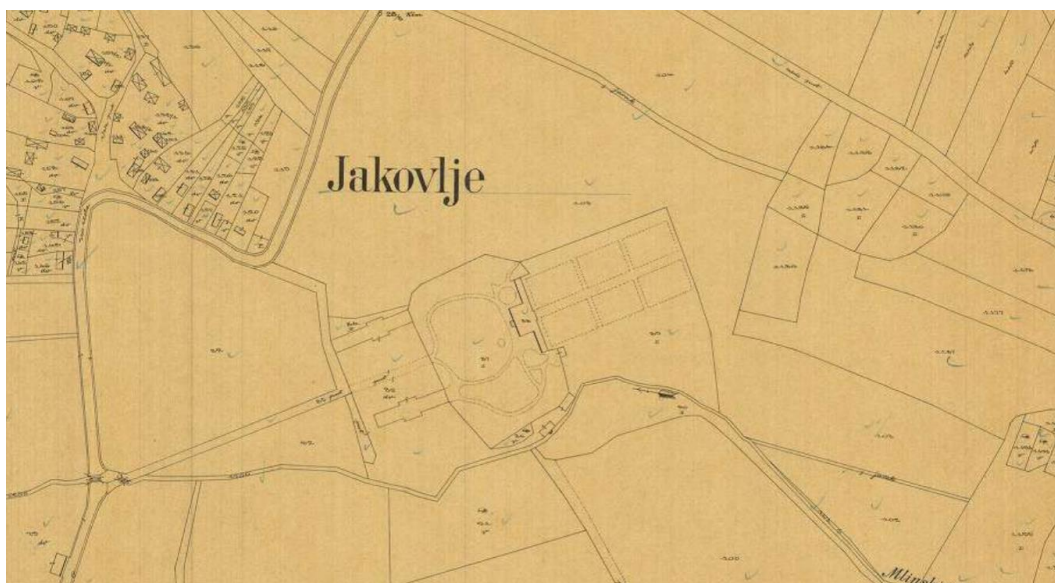
³⁰ TORBAR, Josip. *Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1882., str. 52-56.

³¹ Vidi sljedeće poglavlje; MARTINČIĆ, 2007., str. 347.

³² NOVAK, 2007., str. 348.

³³ Isto.

financiranjem Općine već je riječ o ulaganjima i financiranju provedenom od strane sadašnjih vlasnika dvorca u Jakovlju, HDLU-a i ULUPUH-a.



Slika 4: Katastarska karta općine Jakovlje, prikaz dvorca i perivoja, 1905.



Slika 5: Pročelje glavnog krila, druga polovica 20. stoljeća

3. Povijest vlasništva

Povijest imanja i dvorca u Jakovlju, kao i povijest brojnih manjih naselja, relativno je neistražena što nužno upućuje na okupljanje i proučavanje razbacanih i često oskudnih izvora. Od prvog spomena Jakovlja u kaptolskim spisima pa sve do danas, moguće je primijetiti kako su vlasnici koji su dolazili u posjed ovog imanja bili pripadnici različitih društvenih statusa i pozadina. Takav je slučaj od 1340. godine pa sve do kraja Drugog svjetskog rata 1945. godine. U tom se periodu izmjenjuju vlasnici koji su sezali od pripadnika obitelji Toth u 14. stoljeću, zatim plemići Toma i Grgur iz Donje Stubice, Luka Sekelj, plemić Franjo Tah, pripadnici plemićkih obitelji Petričević, Oršić, Gotal, Rauch, Josipović, a posljednja obitelj koja je posjedovala imanje u Jakovlju bila je obitelj Siksta. Jakovlje prolazi kroz brojne promjene koje su različiti povijesni periodi nosili sa sobom. Tako je moguće pratiti pripadnike plemstva koji su imanje koristili za vlastite potrebe ili su isto iznajmljivali. Od razdoblja feudalizma te raspadanja i raslojavanja plemstva u 18. i 19. stoljeću, do novih vlasnika iz građanske obitelji s početka 20. stoljeća, ovaj je posjed prošao najrazličitije etape društvenih mijena.

3.1. Vlasnici do sredine 17. stoljeća

Kao što je i ranije spomenuto, prvi spomen sela Jakovlja (lat. *pagus Jacon*) potječe iz 1340. godine, a nalazi se u ispravama zagrebačkog kaptola prilikom podjele teritorija susedgradsko-stubičkog vlastelinstva. U to je vrijeme zagrebački kaptol predstavljao vjerodostojno mjesto (lat. *locus credibilis*) gdje su hrvatski, slavonski i ugarski velikaši mogli dobiti diplomatske i privatno-pravne isprave.³⁴ Te je godine ovo veliko imanje podijeljeno između dva nasljednika, Ivana i Nikole de Ach (Agh, Ak), dvojice sinova Arlanda iz roda Acha, no obojica se u ovoj ispravi navode i s prezimenom Toth.³⁵ Iz ove se isprave jasno može zaključiti da je selo Jakovlje (lat. *pagus Jacon*) bilo mjesto gdje se obrađivala zemlja, no nije moguće odrediti kolika je bila veličina ovog posjeda niti koliko je stanovnika tamo živjelo. U sljedećem se razdoblju ime sela spominjalo bez velikih promjena, a taj je teritorij spadao pod

³⁴ HUTINOVIĆ, LADIĆ, 2013., str. 6.; MARTINČIĆ, 2007., str. 347.

³⁵ HUTINOVIĆ, LADIĆ, 2013., str. 9.; REGAN, Krešimir. "Stubičke utvrde i njihovi gospodari". U: *Osamsto godina pisanog spomena Stubice (1209. – 2009.)*, ur. Alojz Jembrih (Donja Stubica: Kajkaviana, 2011.) str. 27-28.; ČIČKO, Branko. „Gornjostubički kraj u prošlosti“. U: *Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije* 10 (2004.), br. 1-2, str. 10.; KLAJČIĆ, Nada. *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*. Zagreb: Globus, 1990., str. 151.: Autorica u knjizi navodi kako je sam kralj Ladislav dao obitelji Ach *posjede od Stubice do Krapine i Save i od Save do Medvednice*.

jurisdikciju donjostubičkog dijela vlastelinstva.³⁶ Kroz preostali dio 14. te početak 15. stoljeća nasljednici obitelji Toth upravljali su povijesnim teritorijem susedgradsko-stubičkog vlastelinstva, a time i Jakovlja. Već pred kraj 15. stoljeća vlasnici ovog velikog i značajnog vlastelinstva postaju pripadnici obitelji Henning.³⁷ U 16. stoljeću podaci o vlasništvu mogu se iščitati pretežito iz prikupljenih podataka o poreznim opterećenjima ili godišnjem urodu. Godine 1546. Jakov II. Sekelj iz Ormoža, značajan vojskovođa kralja Maksimilijana II. i veliki zemljoposjednik u Ugarskoj i Slavoniji, kupuje posjed u Jakovlju za 50 forinti. Nakon toga posjed u Jakovlju bit će određeno vrijeme povezan uz plemićku obitelj Sekelj.³⁸

Prema opsežnim istraživanjima agrarnih odnosa u Hrvatskoj, koja je objavio Josip Adamček 1980. godine, kao sljedeći zapisani vlasnik posjeda spominje se susedgradsko-stubički vlastelin Luka Sekelj, sin prethodno spomenutog Jakova. On je u razdoblju od 1548. do 1552. godine u zakupu držao desetinu cijelog kotara za 150 forinti. Riječ je bila o desetinskom kotaru Glavnici gdje su spadala sva zagorska vlastelinstva: Susedgrad, Bistrica, Donja Stubica i gornjostubički vlastelinski posjedi. Od 1553. godine već se navodio novi vlasnik koji je zakupio ubiranje desetine. Riječ je o susedgradskom vlastelinu barunu Helfriku od Khaynacha koji je za 200 forinti držao posjede u Susedgradu, Gornjoj i Donjoj Stubici, Bistrici i Jakovlju, a to su nastavili i njegovi nasljednici. Adamček također navodi kako se ne može razabrati jesu li vlasnici u tom periodu novčanu desetinu pretvarali u naturalnu. Franjo Tahy bio je još jedan moćan vlastelin na susedgradsko-stubičkom vlastelinstvu koji je od 1567. godine pokušavao povećati davanja na 300 forinti godišnje. Nakon toga, vlastela u ovom kotaru polako je odustajala od zakupa desetine. Prije ovih vlasnika daću u kotaru Glavnica, gdje je spadalo i Jakovlje, sakupljali su početkom 16. stoljeća kanonici, a vjerojatno su to nastavili činiti i nakon 1569. godine, sve do početka 17. stoljeća, u iznosu od oko 150 forinti.³⁹

Adamček također spominje i povećavanje alodija na susedgradsko-stubičkom vlastelinstvu za vrijeme Franje Tahyja, neposredno prije seljačke bune 1573. godine. Navodi kako su se takvi alodijalni posjedi poput oranica i livada nalazili i u Jakovlju, ali i okolnim mjestima poput Brdovca ili Donje Stubice. Od 1564. do 1566. godine ti su posjedi bili pod

³⁶ Usp. HUTINOVIĆ, LADIĆ, 2013., str. 15.: U to se vrijeme područje Donje Stubice naziva kaštelom (lat. *castellum*) koji je označavao „vojno središte sa određenim upravnim funkcijama“.

³⁷ HUTINOVIĆ, LADIĆ, 2013., str. 13-19.

³⁸ Isto, str. 19-20.; REGAN, Krešimir. „Sekelj (Székely)“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 749.

³⁹ ADAMČEK, Josip. *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu - Centar za povijesne znanosti i Odjel za hrvatsku povijest, Sveučilišna naklada Liber, 1980., str. 358-359.

Susedgradom.⁴⁰ Susedgradsko-stubičko vlastelinstvo raspalo se 1574. godine, nakon seljačke bune, a broj se kmetova počeo smanjivati.⁴¹ Vlastelinstvo se raspalo na velik broj manjih feudalnih posjeda, a kurijalni posjedi poput Jakovlja ostali su dobro naseljeni. Adamček navodi kako su kmetovi 1681. godine na posjedima kurije Jakovlje zasadili vinograde i obrađivali zemlju.⁴² Te je godine zabilježeno 128 kosaca livada i 138 kopača vinograda koji su radili na popisanih 103 jutara oranica.⁴³ Najvrjedniji dio alodija u to su vrijeme svakako bili vinogradi, oni su donosili najveći prihod stoga je najviše kmetova obrađivalo upravo te površine.⁴⁴

3.2. Obitelj Oršić i nasljednici

Jedna od najznačajnijih obitelji u čiji je posjed dospjelo imanje u Jakovlju bila je obitelj Oršić. Kao pripadnici hrvatskog plemstva, Oršići su generacijama prenosili svoje posjede u nasljedstvo i tako gradili svoje bogatstvo i ugled. Vrlo opsežan opis povijesti obitelji Oršić napisao je grof Adam Oršić Slavetički 1943. godine u knjizi *Rod Oršića*. Kao pripadnik obiteljske loze odlučio je okupiti i zapisati dugačku povijest svojega roda na koju su utjecali brojni vanjskopolitički čimbenici. Važnost ove obitelji grof Adam Oršić Slavetički dodatno naglašava napisavši sljedeće: „Poviest hrvatskoga, kao i svakog drugog naroda sastavljena je poput mozaika iz poviesti pojedinih njegovih članova i obitelji.“ O uspjehu i dugotrajnosti obitelji Oršić grof piše: „Samo, ako je uzpon postepen i dugotrajan, članovi obitelji imat će nasljedno stečena svojstva, koja će im omogućiti kroz stoljeća zadržati se na visokim i odgovornim položajima, dakako samo koliko su vlastitim radom ta stečena svojstva znali u sebi učvrstiti.“⁴⁵

Obitelj Oršić u Hrvatsko zagorje dolazi u 17. stoljeću. Prvi je za svoju obitelj stekao posjed u Gornjoj Stubici, zajedno s drugim zagorski posjedima, Ivan Franjo Oršić (1630/5. – 1686.) sredinom 17. stoljeća. Bio je vice general karlovačke Vojne krajine, a barunat je stekao nakon uspješnih borbi protiv Osmanlija. Iako je njegova karijera bila izuzetno uspješna, posjede u Hrvatskom zagorju stekao je ženidbom s Elizabetom Petričević čiji je otac bio gospodar imanja u Jakovlju, Gornjoj Stubici i Praznom. Ti su posjedi nakon smrti Jurja Petričevića od

⁴⁰ Isto, str. 391, 439.

⁴¹ ČIČKO, Branko. „Susedgradsko-stubičko vlastelinstvo“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 751 – 754.

⁴² ADAMČEK, 1980., str. 536.

⁴³ Isto, str. 650.

⁴⁴ Isto, str. 673-674.

⁴⁵ ORŠIĆ SLAVETIČKI, Adam. *Rod Oršića*. Zagreb: Hrvatski izdavački bibliografski zavod, 1943., str. 5.

Miketinca pripali Elizabetinom bratu Franji, no zbog skandala iz 1658. godine u kojem se našao nakon ubojstva vlastite supruge, njegova su imanja prebačena Ivanu Franji Oršiću kako bi i dalje mogla ostati u obiteljskom naslijeđu. Do uhićenja ubojice nikad nije došlo, ali su ovi posjedi prvo prispjeli u državno vlasništvo. Međutim, hrvatsko-ugarski kralj i rimsko-njemački car Leopold I. Habsburški odlučio je Ivanu Franji Oršiću darovnicom iz 1659. godine predati ova imanja za njegove potomke.⁴⁶ Oršić Slavetički u svojoj knjizi piše kako je nakon toga „Franjo Oršić nenadano postao jedan od najbogatijih vlastelina u zemlji, što je za njegovu budućnost bilo od značaja.“⁴⁷

Do početka 18. stoljeća ovi su se posjedi u obitelji Oršić prenosili s generacije na generaciju. Prema sačuvanim arhivskim dokumentima već je Ivan Franjo imanje u Jakovlju počeo davati u zakup svojim rođacima, a isto su činili i njegovi potomci sve do sredine 18. stoljeća. U veljači 1702. godine sin Ivana Franje, Anton, predao je posjed u najam svome rođaku Nikoli Gotalu, a od svibnja 1704. godine Gabrijelu Gotalu i njegovoj supruzi Ani Oršić. Tako je red došao i na Krstu Oršića (1718. – 1782.) koji je zabilježen kao vlasnik Jakovlja od 1742. godine.⁴⁸ U to se vrijeme vodio spor protiv tadašnjeg podbana Ivana Raucha⁴⁹ što je zabilježio i njihov suvremenik Baltazar Adam Krčelić. Krčelić piše o godini 1756. te navodi da je imanje Jakovlje posjedovao grof Krsto Oršić iz Bistre, koji je zajedno s Ivanom Rauchom bio optužen od strane Ivana Saića. Taj spomenuti Saić naveo je nekoliko tužbi protiv Raucha,

⁴⁶ Hrvatski državni arhiv (dalje: HR-HDA), 749, Arhivski fond obitelji Oršić-Claudius (dalje: OOC), „Donatio Leopoldina pro parte Francisci Ioannis Orssich Super felso Stubicza, Jakovlje, Pszarno, et Bistra“, 1659, kut. 7.; HR-HDA-749, OOC, „Statutio Francisci Orssich super Bonis Sztubicza, Bistra, Jakovlye et Pszarno“, 1659., kut. 7.; ORŠIĆ SLAVETIČKI, 1943., str. 25-26.; Skupina autora. *Grofovi Oršić u Hrvatskom zagorju*. Gornja Stubica: Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna, 1996. (dalje: MHZ, 1996.), str. 2, 9-10.; FILIPČIĆ MALIGEC, Vlatka. „Obitelj Oršić i Hrvatsko zagorje“. U: *Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije* 10 (2004.), br. 1-2, str. 40-41.; JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 31.; SZABO, Agneza. „Grofovi Oršić–Slavetički iz Gornje Bistre“. U: *Zaprešićki godišnjak* (Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1999.), str. 76.; Batelja Majić, Petra. „*Imago nobilis*“ – *Reprezentacija obitelji Oršić na prostoru Trojedne kraljevine u 18. stoljeću*, doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2021., str. 102-103.; ČIČKO, 2004., str. 25-26.

⁴⁷ ORŠIĆ SLAVETIČKI, 1943., str. 26.

⁴⁸ HR-HDA-726, Arhivski fond obitelji Josipović-Vojković (dalje: OJV), kut. 39, fasc. 20, br. 1; HR-HDA-749, OOC, kut. 9, fasc. 46, br. 21 (1719.); isto, kut. 18, bez numeracije (1719.); isto, kut. 23, br. 384 (1702.), br. 386 (1704.), br. 446 (1742.); BATELJA MAJIĆ, 2021., str. 139.

⁴⁹ IVELJIĆ, Iskra. *Anatomija jedne velikaške porodice: Rauchovi*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2014., str. 41: Iskra Iveljić u svojoj knjizi detaljno opisuje obitelj Rauch i njezine najvažnije predstavnike, a za Ivana Raucha i nekoliko osoba koje i Krčelić spominje u svojoj knjizi (kada govori o sudskom sporu oko imanja u Jakovlju) navodi sljedeće: „Karijeru je započeo 1725. funkcijom tajnika Kraljevske konferencije nanizavši potom impozantan niz: zagrebački i križevački župan, podban (1743.), prisjednik, a od 1740. predsjednik Sudbenoga stola, predsjednik Banskoga stola (1748.). U zaključcima Hrvatskoga sabora se od 1744. spominje i kao vijećnik Ugarske dvorske kancelarije. Kao visoki dužnosnici Adam Daniel i Ivan često se spominju u *Annuama* Adama Baltazara Krčelića kojemu je Adam Daniel bio krsni kum. Ivan Rauch jedna je najmoćnijih ličnosti Banske Hrvatske sredinom 18. stoljeća, napose za bana Batthyányja, čije je imenovanje svesrdno zagovarao. Čuvena je Krčelićeva fraza o „bogovima Hrvatske“ – Ivanu Rauchu, protonotar Adamu Najšiću, blagajniku Ivanu Bužanu te Josipu Raffayu.“

a za imanje u Jakovlju optužuje i njega i Oršića za koje smatra da su na lukav način oteli ovaj posjed.⁵⁰ Krčelić napominje kako je Rauch na kraju obranio svoju čast i izišao kao pobjednik no „s Ivanom Saićem vodio je radi toga istog imanja parnice dosta nezgodne i zapletene, i to više zbog naglosti parničara nego zbog samog spora...“⁵¹

Nakon ovih parnica izgledno je da se grof Krsto Oršić zaista počeo sve više posvećivati svojim imanjima u Hrvatskom Zagorju. On se smatra najznačajnijim predstavnikom svoje obitelji u 18. stoljeću.⁵² U povijesnom pregledu kojeg piše grof Adam Oršić Slavetički posjed Jakovlje prvi se put spominje za vrijeme Krste Oršića. Autor napominje kako se u Krstovo vrijeme rod obitelji Oršić najviše uzdigao kada je riječ o moći, slavi, bogatstvu i cjelokupnom obiteljskom ugledu. Krsto je sudjelovao u ratu protiv pruskog kralja kao pripadnik vojske kraljice Marije Terezije. Svojim uspjehom u borbama na austrijskom i češkom području dobio je 1744. godine naslov grofa, a iste je godine oženio bogatu groficu Josipu Zichy.⁵³ Oršić Slavetički napominje kako je grof Krsto nakon duže odsutnosti „prostrana svoja imanja Slavetić, Severin, Bistru, Jakovlje, Psarno, Gornju Stubicu i Popovec našao (...) u vrlo lošem stanju.“⁵⁴ Zbog stalne odsutnosti i smrti Krstinih prethodnika na ovim posjedima dugo nije bilo prisutnih upravitelja pa su tu situaciju iskorištavali lokalni gospodari kojima nije bilo u interesu paziti na napredak ovih imanja. U takvoj zatečenoj situaciji Krsto je preuzeo upravu nad imanjima i počeo graditi i podizati gospodarstvo na višu razinu. Tada je dao izgraditi dvorce u Gornjoj Stubici i Gornjoj Bistri koji predstavljaju jedne od najboljih primjera barokne ladanjske arhitekture kod nas. Krsto se kasnije počeo uključivati u javne službe, ali je nastavio razvijati i vojnu karijeru.⁵⁵

Krsto i Josipa imali su jedanaestero djece, od toga trojicu sinova: Adama, Franju i Ivana Nepomuka. Grof Adam Oršić značajan je jer je krajem 18. i početkom 19. stoljeća objavio svoje memoare koje i Oršić Slavetički donosi u prijevodu s njemačkog na hrvatski jezik u sklopu knjige *Rod Oršića*. Krstin sin Adam pisao je o svojoj obitelji, prvenstveno o ocu i braći, ali i o tada aktualnim političkim zbivanjima u Europi.⁵⁶ Za posjed u Jakovlju važno je istaknuti Adamov opis 1813. godine, jedne od najlošijih godina kada je riječ o urodu. Grof je zapisao

⁵⁰ KRČELIĆ, Baltazar Adam. *Annuae ili Historija, 1748 – 1767*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1952., str. 285.

⁵¹ Isto, 1952., str. 434.

⁵² MHZ, 1996., str. 10-13.; FILIPČIĆ MALIGEC, 2004., str. 41.

⁵³ ORŠIĆ SLAVETIČKI, 1943., str. 15.; MHZ, 1996., str. 13-14.; FILIPČIĆ MALIGEC, 2004., str. 42.

⁵⁴ ORŠIĆ SLAVETIČKI, 1943., str. 15.

⁵⁵ Isto, str. 15, 57.; FILIPČIĆ MALIGEC, 2004., 42-43.

⁵⁶ ORŠIĆ SLAVETIČKI, 1943., str. 109.; FILIPČIĆ MALIGEC, 2004., str. 45-46.

kako zbog lošeg zdravlja niti ne zna hoće li ikada više moći otputovati na svoje posjede u Hrvatskom zagorju, a opisao je i vrlo lošu plodnost zemlje i obradivih površina jer se te godine sjetva jedva uspjela prikupiti. Prikazao je teško stanje u vinogradima i loše urode koji su iznosili jedva 10% od prihoda prethodne godine, a troškovi održavanja bili su iznimno visoki uz veliku oskudicu novca.⁵⁷ Adamov jedini sin bio je grof Juraj Oršić (1780. – 1847.) koji je imao značajnu ulogu u razdoblju ilirskog pokreta. Od ostale dvojice Krstinih sinova Franjo se odlučio za crkveni poziv i studirao je teologiju u Rimu, a Ivan Nepomuk bio je časnik. Većina posjeda i imanja obitelji Oršić kasnije su se postupno podijelila i sklapanjem brakova prešla u vlasništvo drugih obitelji. Također, Oršići su neke posjede prodavali uslijed ekonomskih i političkih kriza, pogotovo od kraja 19. stoljeća.⁵⁸

Ulaskom u 19. stoljeće značajno se mijenja položaj plemstva. Spomenuti je grof Juraj Oršić jedan od posljednjih velikana svoga roda koji je aktivno sudjelovao u političkim i društvenim zbivanjima 19. stoljeća. Bio je izuzetno sklon preporodnim nastojanjima i poticao je društvo i mladež na angažiranu suradnju kroz različite aktivnosti. Zbog toga je svoj posjed na Tuškancu odlučio darovati za potrebe *Društva zagrebačkih strelcah*, prve streljačke družine u Zagrebu koju je vodio do kraja života. Svojim je čestim govorima na županijskim i saborskim zasjedanjima zagovarao korištenje i uvođenje narodnog jezika, a zbog svojeg oštrog otpora prema mađarizaciji svrstavamo ga u konzervativne pripadnike preporoditelja. Uz svoju vojnu i politički angažiranu karijeru, grof Juraj Oršić mnogo je vremena provodio na svojim zagorskim imanjima, a najviše u dvorcu u Gornjoj Stubici gdje je nakon teške bolesti u 67. godini života umro i konačno pokopan.⁵⁹ Nakon njegove smrti obiteljska grana koja je potjecala od Adama Oršića nestaje i Oršići su počeli gubiti svoj visoki položaj u društvu. Ostali su potomci bili iz loze Adamova brata Ivana Nepomuka i počeli su se baviti građanskim zanimanjima. Oršići su u daljnjem periodu nastavili djelovati u društvenom životu, ali kao pripadnici građanstva te su većinu svojih dvoraca izgubili ili bili prisiljeni prodati.⁶⁰ Slična je sudbina zadesila i dvorac u Jakovlju.

⁵⁷ ORŠIĆ SLAVETIČKI, 1943., str. 109.

⁵⁸ Isto, 1943., str. 16-18.; MHZ, 1996., str. 14-21.; FILIPČIĆ MALIGEC, 2004., str. 44-45.

⁵⁹ ORŠIĆ SLAVETIČKI, 1943., str. 16-18.; MHZ, 1996., str. 21-29.; FILIPČIĆ MALIGEC, 2004., str. 49-55.; FILIPČIĆ MALIGEC, Vlatka. „Grof Juraj Oršić u preporodnom pokretu“. U: *Historijski zbornik* 29 (1996.), str. 163-165, 170-171.

⁶⁰ MHZ, 1996., str. 30.

3.3. Izmjena vlasnika kroz drugu polovicu 19. i 20. stoljeće

S ukidanjem feudalnih odnosa u drugoj polovici 19. stoljeća već se uvelike odvija proces modernizacije koji je sa sobom donio i promjene u položaju plemstva i vlastelina. Plemstvo se počinje sve više poistovjećivati s bogatijim građanstvom, a mnoge velikaške obitelji, poput obitelji Oršić, doživljavaju slabljenje vlastitog utjecaja i moći. O preobrazbi položaja plemstva od druge polovice 19. do 20. stoljeća pisala je i Mirjana Gross naglasivši brojne integracijske elemente koji su povezali nekadašnju vlastelinsku elitu sa sve bogatijom i utjecajnijom građanskom elitom. Te su se društvene skupine počele prožimati i povezivati što je u konačnici dovelo do organskog raspadanja plemstva i formiranja građanskog društva. Ovi su procesi bili itekako značajni za raspodjelu imanja i posjeda koji su se sve više dijelili. Obogaćeno građansko društvo kupovalo je posjede koji su nekada pripadali visokom plemstvu jer je posjedovanje velikih imanja i dalje bilo glavni pokazatelj uspona na društvenoj ljestvici.⁶¹ Posjedi koji su desetljećima ili stoljećima bili u vlasništvu jedne plemićke obitelji počinju se usitnjavati i prodavati, a nepoznanice nisu bile niti česte izmjene vlasnika. Posjed u Jakovlju također prolazi kroz izmjenu vlasnika dolaskom nove elite s dovoljno kapitala.

Imanje u Jakovlju nastavilo se obrađivati i u sljedećem razdoblju pa se već 1850. godine mogu pronaći spisi o natapanju poljoprivrednih parcela i razvijanju gospodarstva, a kao vlasnici se spominju pripadnici obitelji Josipović. Emerik Josipović spomenut je kao vlasnik dvorca u Jakovlju 1862. godine što se navodi na popisu parcela katastarske karte nastale iste godine.⁶² Kada se promatraju faze gradnje dvorca u Jakovlju, jasna je prijelomnica za daljnju obnovu objekta bio potres 9. studenog 1880. godine. I okolne gospodarske zgrade pretrpjele su veliku štetu. Torbar navodi kako se svod u staji srušio i zatrpao dva čovjeka koji su srećom izvučeni živi ispod ruševina. Dvorac je tom prilikom bio teško oštećen i pokretanje obnove bilo je neizbježno. U to je vrijeme posjed i dalje bio u vlasništvu obitelji Josipović, sa zapisanim vlasnikom Mirkom.⁶³ Nakon obnove zgrade u historicističkom stilu, uslijedila je i nova izmjena vlasnika na početku 20. stoljeća. U to se vrijeme na popisu razbacanih posjeda kotara Donje Stubice uz dobro Jakovlje nalazi ime Dragutina Schlesingera, vlasnika parcele od 722 jutra, no teško je sa sigurnošću potvrditi je li vlasnik imao parcelu s tada obnovljenim dvorcem ili je riječ o parceli s livadama i šumom. U svakom slučaju, obitelj Schlesinger se nakon toga ne pojavljuje

⁶¹ GROSS, Mirjana. „O položaju plemstva u strukturi elite u sjevernoj Hrvatskoj potkraj 19. i na početku 20. stoljeća“. U: *Historijski zbornik* 31 – 32 (1978. – 1979.), str. 123-125.; IVELJIĆ, Iskra. „Prezrena elita. Plemstvo Hrvatske i Slavonije nakon 1918. godine“. *Radovi - Zavod za hrvatsku povijest* 50 (2018.), br. 1, str. 136-137.

⁶² HR-HDA-726, OJV, kut. 35; HR-HDA-789, Državna geodetska uprava (dalje: DGU), Zagrebačka županija, Jakovlje, „Parzellen protokoll“, 1862.; JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 31.

⁶³ TORBAR, 1882., str. 52-56.

u dokumentima.⁶⁴ Sljedeći podatak o imanju u Jakovlju koji spominje nove vlasnike smješta se u 1905. godinu i također je riječ o popisu parcela. Te se godine kao vlasnik navodi Vjekoslav Siksta, pripadnik obitelji po kojoj je dvorac u Jakovlju u novije vrijeme nosio ime, a u čijem će vlasništvu dvorac ostati sve do provedbe procesa konfiskacije zemljišta i nekretnina primjenom Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji.⁶⁵

Dostupni izvori koji spominju obitelj Siksta u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata razjašnjavaju činjenice vezane uz ovu obitelj koja je i danas nepoznata. Riječ je o obitelji češkog porijekla, čiji se pripadnici 1945. i 1946. godine izjašnjavaju kao Čehoslovaci. Posljednji pripadnici ove obitelji koji se spominju u dokumentima jesu braća Ivan i Miloš te njihova majka Ana koju često spominju pod krivim imenom, Marija. U posjedovnim listovima iz kotara Donje Stubice njih su troje navedeni kao ravnopravni vlasnici imanja u Jakovlju. Ivan Siksta u svim se dokumentima navodi kao inženjer agronomije i glavni vlasnik dvorca i posjeda. Kotarska komisija za agrarnu reformu i kolonizaciju u Donjoj Stubici poslala je dopis Okružnoj komisiji za agrarnu reformu i kolonizaciju 23. svibnja 1946. godine.⁶⁶ U tom se dopisu nalazi i žalba koju je istoj komisiji uručio Ivan Siksta naglasivši kako je posjed od 107 jutara i 383 četvornih hvata potrebno podijeliti na tri odvojena dijela s obzirom da se i posjed dijeli na tri vlasnika. Tom je žalbom Ivan nastojao imanje prikazati kao tri zasebna kućanstva. Njegova je žalba bila pokušaj da se nadležnu komisiju odvrati od odluke za konfiskacijom imanja. Također, u ovim se iskazima izričito spominje da je Ivan tražio da se njegov i bratov suvlasni dio odvoje jer je Miloš u to vrijeme bio na studiju u Čehoslovačkoj i nije bio prisutan na imanju. Komisija u daljnjem tekstu navodi kako se njegov zahtjev odbija, no odlučili su ostaviti svakom članu po 5 hektara obradivog poljoprivrednog zemljišta jer je obitelj živjela samo od zemljoradnje i uzgoja stoke, naročito od 1939. godine kada se spominje da je Ivan Siksta odstupio iz državne službe. Navedena je i činjenica da ova obitelj nije imala nikakvih drugih posjeda u Hrvatskoj osim imanja u Jakovlju, no naglašava se kako su za obrađivanje zemlje ipak koristili isključivo najamnu radnu snagu iz okolnog mjesta što je vjerojatno trebao biti dodatni pokazatelj obiteljske platežne i financijske moći.⁶⁷ Ovi su podaci izuzetno vrijedni jer omogućuju konstruiranje potpunije slike o vlasnicima i procesu nacionalizacije, konfiskacije i agrarne reforme koja je zahvatila i jakovljansko imanje. U tom se dosjeu nalaze izjave svih triju članova ove obitelji i svatko za sebe objašnjava razloge zbog kojih odluka o konfiskaciji zemljišta i

⁶⁴ KOLAR, 2011., str. 155.

⁶⁵ HR-HDA-789, DGU, Zagrebačka županija, Jakovlje, „Zapisnik česticah općine Jakovlje“, 1905.

⁶⁶ HR-DAZG-1147, Narodni odbor kotara Donja Stubica (dalje: NOKDS), Komisija za agrarnu reformu i kolonizaciju (dalje: KARK), Dosje Veleposjed Siksta, kut. 491, bez numeracije (23. svibanj 1946.)

⁶⁷ Isto.

nekretnina ne bi trebala biti provedena. Te su izjave zapisane 11. lipnja 1946. godine. Svi su članovi naglašavali kako se njihova obitelj od kupnje dvorca i doseljenja u Jakovlje 1903. godine bavila ratarstvom i zemljoradništvom pa Miloš spominje svojeg oca i djeda koji su prvi iz Češke došli na ovo imanje. Prema ovom iskazu, možemo zaključiti da su Sikste vlasnici imanja od te godine, što do sada nije bilo sa sigurnošću poznato. Ovdje se mogu pronaći dodatni podaci o svakome od spomenutih članova obitelji Siksta. Miloš je tada imao 32. godine, bio je neoženjen i studirao je u Čehoslovačkoj. Ana je bila udovica, imala je 70 godina i izjašnjavala se kao Čehoslovakinja, a s obzirom na ostale podatke vjerojatno je na imanje došla sa svojim pokojnim mužem i svekrom, koji se u dokumentaciji ne spominju poimence, no jedan je od njih morao biti Vjekoslav koji se 1905. godine spominje na popisu parcela.⁶⁸ Ivan je u to vrijeme četrdesetogodišnjak i oženjen je, međutim ne postoje nikakvi zabilježeni podaci o njegovoj supruzi ili djeci. U svim se dokumentima navodio kao zemljoradnik i inženjer agronomije.⁶⁹ U dosjeu je sačuvana i uredovna potvrda izdana 18. lipnja 1946. godine kojom se potvrđuje da je Ivan Siksta pomagao Narodno oslobodilački pokret novčano, materijalno i moralno, a spomenuta je i činjenica da je na izborima 11. studenog 1945. godine glasovao.⁷⁰ Ova je potvrda vrlo vjerojatno išla u prilog njegovoj žalbi i molbi da se promijeni odluka nadležnih tijela. Komisija je u konačnici odlučila svim vlasnicima dati na uživanje po 5 hektara obradive zemlje i tom je odlukom, donesenom 21. lipnja 1946. godine, na neko vrijeme zaključena priča o ovoj obitelji.⁷¹ Ana, Miloš i Ivan nalaze se i na popisu vlasnika u Registru čestica veleposjeda i napuštenih posjeda kotara Donja Stubica te na popisu veleposjeda koji ulaze u proces provedbe agrarne reforme.⁷² U dosjeu Državnog arhiva u Zagrebu koji najopširnije govori o veleposjedu obitelji Siksta nalaze se i zapisnici sa zanimljivim opisima soba i prostorija dvorca. Svaka je prostorija opisana u vrlo kratkim crtama što omogućuje svojevrsnu rekonstrukciju interijera. Još je jedan zanimljiv dokument dio ovog dosjea, a govori o učestalim krađama trave i sijena na imanju u Jakovlju te se tim izvještajima dodatno poticalo na što bržu provedbu konačne parcelacije i podjele zemljišta agrarnim interesentima u Jakovlju.⁷³

Komisija za agrarnu reformu i kolonizaciju izdala je iskaz Kotarskom narodnom odboru Donje Stubice s popisom upravitelja posjeda koji potpadaju pod udar agrarne reforme. Isti je iskaz zaprimljen u Zemaljsku upravu narodnih dobara Narodne Republike Hrvatske 4. siječnja

⁶⁸ HR-HDA-789, DGU, Zagrebačka županija, Jakovlje, „Zapisnik čestica općine Jakovlje“, 1905.

⁶⁹ HR-DAZG-1147, NOKDS, KARK, Dosje Veleposjed Siksta, kut. 491, bez numeracije (11. lipanj 1946.)

⁷⁰ Isto, kut. 491, „Uredovna potvrda“ (18. lipanj 1946.)

⁷¹ Isto, kut. 491, bez numeracije (21. lipanj 1946.)

⁷² Isto, kut. 486, „Registar čestica veleposjeda i napuštenih posjeda kotara Donja Stubica“

⁷³ Isto, kut. 491, bez numeracije

1946. godine.⁷⁴ Za privremenog upravitelja postavljen je Ignac Senečić iz Jakovlja koji je vrlo vjerojatno i sam bio član Komunističke partije, a određena mu je mjesečna plaća iznosila 1800 dinara. Na licu mjesta bio je sastavljen i zapisnik radi popisivanja stambenih i gospodarskih zgrada te „mrtvog i živog“ inventara na posjedu. Komisija je sastavila popis i procjenu imovine što je i priloženo uz očuvani zapisnik. Ignac je od komisije dobio upute u pogledu upravljanja s imovinom, a plaću si je trebao isplaćivati sam od prihoda gospodarstva. U zapisniku se također navodi sljedeće: „Drug upravitelj primjećuje da tu dužnost preuzeti ne može, zbog slabog zdravlja, pa moli da se takovim što prije postavi druga osoba, a isto tako uz ovu plaću svoju dužnost obavljati ne može.“⁷⁵ Nakon toga među sačuvanim dokumentima nije poimence naveden niti jedan drugi upravitelj, ali se spominje niz domaćih obiteljskih prezimena onih pojedinaca koji su dobili dijelove poljoprivrednih parcela za obradu zemlje.

Uz zapisnik je priložen i vrlo detaljan popis zgrada i inventara na imanju u Jakovlju. Prvi je popisani dvorac kao najveći i glavni objekt s 14 soba i jednom kuhinjom koja je u derutnom stanju, ali sposobna za korištenje. Zapisana procijenjena vrijednost dvorca prilikom stvaranja zapisnika jest 2,000,000 dinara. Od objekata na imanju popisana je i jedna staja s tri silosa za koje se navodi da su u vrlo dobrom stanju. Uz ove gospodarske zgrade još je popisani i sjenik, drveni kukurušnjak, svinjac, šupa i jedna zapuštena zgrada s dvije prostorije koja se nalazi iza dvorca. Ovaj nam popis sastavljen 27. listopada 1945. godine jasno govori o prisutnim objektima koji su bili raspoređeni u neposrednoj blizini dvorca što je vrijedan podatak za pokušaj rekonstruiranja povijesnog izgleda ovog imanja u prošlom stoljeću. Od takozvanog „mrtvog“ inventara još su popisani brojni alati i strojevi koji su se nalazili na posjedu i koristili za obrađivanje zemlje pa je navedeno nekoliko vršilica, kosilica, sijalica, plug i brane za oranje, kočije i slično. „Živi“ je inventar također zanimljiv jer, ne samo da navodi stoku zatečenu na imanju u tom trenutku po broju i vrsti, već je na popisu svaka pojedina životinja navedena zasebno sa svojim imenom. Tako je jedan od dva bika nazvan Sultan, a između 33 junica, krava i teladi mogu se pronaći imena poput Jagode, Breskve, Lise i drugih zanimljivih i simpatičnih naziva. Uz ove životinje, na imanju je bilo i osam kobila i pastuha te dvadesetak svinja i prašćića. Svaka je životinja uz svoje ime na popisu dobila i rubriku sa svojom procijenjenom vrijednošću u dinarima. Zbrojivši sve ove iznose koje zapisnik s imanja u Jakovlju iz 1945.

⁷⁴ HR-HDA-313, Zemaljska uprava narodnih dobara NRH (dalje: ZUND NRH), kut. 419, bez numeracije (4. siječanj 1946.)

⁷⁵ Isto.

godine donosi, slijedi da je vrijednost dvorca i gospodarskih zgrada procijenjena na ukupno 3,459,000 dinara, sitni inventar na 138,000 dinara, a stoka na oko 433,400 dinara.⁷⁶

Iz svih ovih podataka slijedi da je imovina obitelji Siksta konfiscirana tokom 1946. godine zbog donesenih zakona od strane Ministarstva poljoprivrede i šumarstva, Odjela za agrarnu reformu i kolonizaciju u Zagrebu (br. 11630-8-2783/45), a nalog je izvršio Katastarski narodni odbor Donja Stubica.⁷⁷ Zakon o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije objavljen je 12. lipnja 1945. godine u „Službenom listu Demokratske Federativne Jugoslavije“ br. 40/45. U članku 1 zakona stoji da je konfiskacija imovine „prinudno oduzimanje bez naknade u korist države cjelokupne imovine (potpuna konfiskacija) ili točno određenog dijela imovine (djelomična konfiskacija) koja je osobna vlasnost ili osobni udio u zajedničkoj imovini s drugim osobama“ i „konfiskacija se odnosi na sva imovinska prava.“⁷⁸ Osim što su Ivan, Miloš i Ana trebali dobiti po 5 hektara obradive površine, ostatak se imanja zajedno s dvorcem i gospodarskim zgradama razdijelio brojnim domaćim obiteljima te je posjed u sljedećem razdoblju rasparceliran. Moguće je pretpostaviti da je velik dio pokretnog inventara iz dvorca pokraden za vrijeme trajanja ovog procesa, što je često bio slučaj i s ostalim objektima slične sudbine.

Po završetku Drugog svjetskog rata, prilikom provođenja nacionalizacije, i objekt i imanje u Jakovlju dolaze u vlasništvo Federativne Narodne Republike Jugoslavije. S obzirom na lošu brigu o dvorcu i okolišu, zgrada je sve više propadala. S rastom broja stanovništva rastao je i broj djece koja su pohađala nastavu te je školska zgrada koja je izgrađena 1903. godine ubrzo postala premalena.⁷⁹ Od 1956. godine nastava se počinje održavati u prostorijama nacionaliziranog dvorca. To je uzrokovalo određene neprikladne pregradnje u interijeru zgrade. Osnovna škola Ivan Krkač tamo je bila smještena sve do 1972. godine kada se dvije udruge, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika i Hrvatska udruga likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti, uz pomoć sredstava iz Republičkog fonda za kulturu otkupile cijeli dvorac i okolni park. Dvorac je prodan za 700,000 dinara, a ugovor su 20. listopada 1972. godine potpisali Ivan Turkalj, tadašnji ravnatelj osnovne škole, te predsjednik HDLU-a Srećko Planinić zajedno s Antom Jakoćem koji je bio potpisnik u ime predsjedništva ULUPUH-a. Ovim se novcima

⁷⁶ HR-HDA-313, ZUND NRH, kut. 419

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ CRNIĆ, Jadranko. *Kako vratiti oduzeto nacionalizacijom, konfiskacijom, agrarnom reformom*. Zagreb: Narodne novine, 1991., str. 94.

⁷⁹ MARTINČIĆ, 2007., str. 347.

napravila nova zgrada osnovne škole već 1973. godine, a dvorac su počeli koristiti umjetnici pretvorivši prostorije u umjetničke ateljee.⁸⁰

Od 1972. godine kada je dvorac i službeno prešao u ruke HDLU-a i ULUPUH-a, sve se počelo mijenjati. Od političkih okolnosti i promjena koje je donosio kraj 20. stoljeća, do požara 1979. i potresa 1990. godine kada je nastradalo cijelo sjeverno krilo dvorca⁸¹, ali i brojnih održanih umjetničkih akcija koje su formirale okolni prostor dvorca i stvorile budući Park skulptura – svaki je period donosio nove izazove i nužno mijenjao izgleda dvorca i njegove okolice. Moguće je zaključiti da se istraživanjem povijesti brojnih vlasnika imanja i dvorca u Jakovlju jasno mogu prepoznati poveznice među različitim obiteljima i institucijama koje ocrtavaju širu povijesnu sliku ispunjenu društvenim i političkim promjenama. Zanimljivo je stoga kako je jedno maleno naselje, na prvi pogled nevažno u sukusu povijesnih zbivanja, i dalje izvrstan primjer za promatranje općih društveno-političkih aspekata koji se reflektiraju i na rubnim područjima.



Slika 6: Začelje južnog krila, druga polovica 20. stoljeća

⁸⁰ Arhiv Hrvatskog društva likovnih umjetnika (dalje: Arhiv HDLU), Povjerenstvo za atelijere, „Ugovor o prijenosu prava korištenja nekretnina uz naknadu“ (20. listopada 1972.), str. 1-2; ŽUPAN, 2006., str. 12.; JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 31-32.; KOVAČEC, Paula. „Dvorac i park skulptura u Jakovlju“. U: *Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije* 28 (2022.), br. 3-4, str. 85.

⁸¹ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 29-31.

4. Povijest gradnje i arhitektonska analiza dvorca

Kao i većina drugih dvoraca u Hrvatskom zagorju, dvorac u Jakovlju bio je građen i pregrađivan kroz dugi niz godina. Gradnja ovog dvorca može se podijeliti u tri faze koje je prvi istražio Vladimir Marković 1975. godine, a potvrdila su ih recentna restauratorska istraživanja 2007. godine. U knjizi *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*, Marković je prepoznao i opisao povijest gradnje te odredio okvirnu dataciju svake građevne etape. Prema Markoviću, središnje se krilo dvorca Jakovlje smatra najstarijim dijelom i građeno je sredinom 18. stoljeća što potvrđuju i svodne konstrukcije koje su izvedene tijekom druge polovine stoljeća. Dakle, u prvoj se fazi formirao oblik jednokrlnog dvorca, a u fazama koje su uslijedile to se krilo samo pregrađivalo. Krajem 18. stoljeća, u drugoj fazi gradnje, grade se bočna krila u istoj ravnini sa središnjim. Prve su dvije faze gradnje bile usko povezane i slijedile jedna drugu. Treća se faza gradnje smješta potkraj 19. stoljeća kada se dvorac obnavlja nakon razornog potresa koji je pogodio Zagreb i okolicu 1880. godine. U tom se periodu odvija i historicistička obnova na fasadi koja je ostala vidljiva na pročelju dvorca sve do danas.⁸² Markovićeve pretpostavke potvrđene su daljnjim istraživanjima provedenim u novije doba što je omogućilo određivanje još preciznije datacije te dalo uvid u moguće graditeljsko ime zaslužno za ostvarenje projekta u Jakovlju.

4.1. Faze gradnje i adaptacija

Pedesetih godina 18. stoljeća sagrađen je središnji dio dvorca u Jakovlju, koji će kasnijim nadogradnjama postati jezgra objekta. Riječ je o građevini pravokutnog tlocrta koji je neznatno izdužen. Kasnijom pregradnjom ova jezgra postaje središnje krilo, no ono je nešto veće u odnosu na tlocrtne dimenzije izvorne građevine, što dokazuje istočni začelni zid. Taj je perimetralni zid zbog naknadnog proširenja ostao u zatvorenom prostoru te je sačuvan samo u podrumskom dijelu i prizemlju. Na tim je etažama vidljiva veća debljina zida, ali i građa od kamena i opeke te prozori koji su ostali zazidani i bez funkcije. Sjeverni, zapadni i južni perimetralni zidovi ostali su sačuvani u izvornoj formi do danas. Dvorac je u prvoj fazi imao i visoki podrumski prostor u koji se ulazilo sa začelja, a nadsvođen je bačvastim svodom sa susvodnicama. Marković u svojoj knjizi navodi kako se takav tip gradnje na zagorskim

⁸² JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 32.; MARKOVIĆ, Vladimir. *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1995., str. 83-84.

prostorima počeo koristiti u drugoj polovici 18. stoljeća što dodatno potvrđuje prvotnu dataciju.⁸³

Prizemlje je podijeljeno na središnju zonu s vežom koja vodi do stubišta, a s bočnih se strana nalaze po tri prostorije različitih dimenzija nadsvođene križnim svodovima. Veža je površinom najveća prostorija dok su ostale sobe manje. Iza stubišta nalaze se dvije uske prostorije pravokutnog oblika površine 6 m² koje su nastale u kasnijoj pregradnji, a danas služe kao prostorije za sanitarni čvor. Na prvom katu smješteno je osam prostorija, uključujući i predvorje, koje su završene ravnim stropom s drvenim grednicama. Svaka je prostorija pravokutnog oblika, ali dimenzije su različite. Najveća prostorija je reprezentativna dvorana površine 64 m². Predvorje kata smješteno je na začelju zgrade dok se reprezentativna dvorana nalazi na zapadu i ima izlaz na balkon na pročelju. Može se pretpostaviti da je fasada u prvoj fazi gradnje bila jednostavna, jer nikakav element iz tog razdoblja nije sačuvan. Pri posljednjim je restauratorskim istraživanjima utvrđeno da je prvotna kurija bila tridesetak centimetara niža, a središnji je dio povišen u pregradnjama iz druge polovice 19. stoljeća. Izvorni razmještaj prozorskih otvora ostao je sačuvan sve do danas bez prevelikih promjena. Glavno je pročelje bilo podijeljeno na sedam osi s istaknutim troosnim rizalitom u središtu gdje se nalazio i portal.⁸⁴ Na bočnim zidovima vrlo je vjerojatno postojala podjela na pet prozorskih osi što se ukida u drugoj fazi gradnje kada se dograđuju uska bočna krila. Kako bi se zadržala simetrija i sklad, neki su prozori bili slijepi što se može vidjeti u zapunama pojedinih prozorskih niša. Prema novijim je istraživanjima također postalo razvidno da žbuka na prvoj baroknoj kuriji nikada nije bila izvedena. Prvi se sloj žbuke najvjerojatnije nanosi nakon dogradnje bočnih krila, a moguće je da se tada dovršava i krovšte.⁸⁵

Zanimljiva je priča vezana uz graditelja dvorca u Jakovlju za kojeg se saznalo proučavajući stara pisma gvardijana franjevačkog samostana u Mariji Gorici. Pisma je slao zagrebački graditelj porijeklom iz Beča, Mathias Leonhart (Beč, ? – Zagreb, 1762.), a za Jakovlje je posebno važno pismo napisano 24. travnja 1758. godine. U njemu Leonhart gvardijanu piše o građevini u Jakovlju koju nije uspio dovršiti zbog bolesti koja ga je zadesila. U to je vrijeme u naselju jedino dvorac bio zidana građevina pa se ovo pismo nije moglo odnositi na niti jedan drugi objekt. Dvorac u Jakovlju zaista jest primjer izvrsne tehničke izvedbe, pogotovo kada je riječ o svodnim konstrukcijama u prizemlju. Osim što je

⁸³ MARKOVIĆ, 1995., str. 83.; OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 94.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 32-33.; Arhiv HDLU, „Konzervatorski elaborat“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 47-48.

restauratorskim istraživanjima potvrđen sadržaj pisma i izjava graditelja o nedovršenosti prve faze, ono nam dodatno potvrđuje i pretpostavljeno vrijeme gradnje prve etape – pedesete godine 18. stoljeća. Leonhart je bio građanin Zagreba od 1730. godine gdje je i djelovao kao zidarski majstor, a 1741. godine osnovao je graditeljski ceh. Bio je izuzetno aktivan i mnogo je surađivao s isusovcima u Zagrebu i franjevcima iz Hrvatsko-kranjske provincije. Bio je graditelj baroknih palača u Demetrovoj i Opatičkoj ulici, a izradio je i tlocrt za saborsku palaču na Markovu trgu 1738. godine. Riječ je o prvoj baroknoj palači na prostoru Gornjega grada. U razdoblju od 1754. do 1758. godine radio je na baroknoj crkvi Svete Marije od Pohoda u Mariji Gorici te je na taj način stupio u kontakt s tamošnjim gvardijanom. U toj je crkvi Leonhart radio jednake svodne konstrukcije kao i u prizemlju dvorca u Jakovlju. Radio je sa suradnicima koji su bili dio njegove zagrebačke radionice, a u toj je skupini bio i njegov mlađi brat Josip Leonhart. Preko pisama saznajemo da je projekt u Jakovlju nakon graditeljeve smrti ostao nedovršen, a dvorac u Jakovlju svakako je bio jedan od njegovih posljednjih projekata.⁸⁶

U drugoj fazi gradnje koja je uslijedila odmah nakon prve, dvorac dobiva dva krila koja se nastavljaju na središnje sa sjeverne i južne strane. Bočna su krila postavljena paralelno s uzdužnom osi dvorca te tvore jedinstvenu ravninu sa začeljem. Začelje je dinamizirano s vrlo plitkim istakom u sredini. Ova su krila dograđena u drugoj polovici 18. stoljeća što se može zaključiti na temelju prikaza dvorca na Jozefinskoj karti koja je nastala u periodu između 1763. i 1785. godine. No i neke arhitektonske karakteristike ukazuju na kraj 18. stoljeća kao vrijeme gradnje, poput upotrebljavanja čeških kapa s naglašenim pojasnicama. Kada je riječ o prostornom rasporedu, danas ga je moguće analizirati samo u postojećem južnom krilu s obzirom da sjeverno nije sačuvano. U prizemlju se na sredini nalazi usko drveno stubište, a prostorije se nižu s obje strane jedna do druge. Krila su bila uža i nisu imala hodnike. Lijevo od stubišta nalaze se dvije manje prostorije, dok je na desnoj strani smještena prostrana prostorija površine 52 m². Na katu se s jedne i druge strane stubišta nalaze dvije prostorije pravokutnog oblika sa približno jednakim dimenzijama, a posljednja i najmanja prostorija nadsvođena koritastim svodom smještena je uz zid središnjeg krila s kojim je povezana vratima. Ispod oba krila također se nalazio podrumski prostor koji je bio nešto niži i nadsvođen. Prostorije južnog

⁸⁶ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 35.; BATELJA MAJIĆ, 2021., str. 140-141.; KOVAČEC, 2022., str. 89-90.; Arhiv HDLU, „Konzervatorski elaborat“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 47-48.; LEONHART, Matija. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2023., <https://bl.lzmk.hr/clanak/11710> (pregledano 22. kolovoza 2023.); CVITANOVIĆ, Đurđica. „Zagrebački graditelji grade u Marija Gorici“. U: *Iz starog i novog Zagreba VI*. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 1984., str. 125–127.; DOBRONIĆ, Lelja. „Zagrebački graditelji i građevinski ceh u XVIII. stoljeću“. U: *Iz starog i novog Zagreba V*. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 1974., str. 53, 57–68, 70.; HORVAT, Anđela. *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982., str. 51, 102, 120-121.

krila svođene su češkim kapama u prizemlju i koritastim svodovima na katu, dok su u sjevernom krilu bili ravni stropovi na katu i bačvasti svodovi sa susvodnicama prelomljenih bridova u prizemlju. Oba su ova krila bila znatno uža od središnjeg pa su i prostorije manjih dimenzija. Dimenzije bočnih krila iznose 21 metar u dužini i 5,7 metara u širini. U tom se periodu također događa proširenje s istočne strane koje je spomenuto ranije. Moguće je nagađati kakva je namjena ovih prostorija bila s obzirom na mnogo manje dimenzije prostorija. Vrlo je vjerojatno da su podrum i prostorije u prizemlju imale gospodarsku namjenu jer je Jakovlje bilo značajno imanje s poljoprivrednom aktivnošću. Svako je krilo imalo vlastito usko drveno stubište koje je u sjevernom dijelu bilo nadsvođeno koritastim svodom, a u južnom je sačuvan ravni strop.⁸⁷ Marković u svojoj knjizi naglašava kako su spomenuta krila „konstrukcijski nevješto izvedena i ne posjeduju znatne arhitektonske vrijednosti. Pasivnim fasadnim ravnima, osobito na začelju, obezvrijedila su stariji dio dvorca.“⁸⁸ Ova se krila razlikuju od središnjeg dijela. Ona su puno jednostavnije izvedena, s nizom povezanih prostorija bez hodnika, a s glavnim su krilom etaže bile povezane vratima. Krila su šesteroosna, a fasada je jednostavna, bez ikakve sačuvane dekorativne arhitektonske plastike.⁸⁹

Sa nadogradnjama izvedenim u drugoj građevnoj fazi, dvorac u Jakovlju poprimio je izgled koji je ostao zabilježen na Jozefinskoj karti iz druge polovice 19. stoljeća (*Slika 8*), ali i jedinoj pronađenoj litografiji ovog objekta iz 1826. godine (*Slika 7*). Karta i litografija pokazuju nam izgled dvorca kakav je bio izvana sve do historicističke pregradnje u drugoj polovici 19. stoljeća. Litografija prikazuje dvorac s istaknutim središnjim dijelom na kojem dominira portal, s jednakim ritmom prozorskih osi koje se protežu kroz cijelo pročelje. Ono što izostaje jest ranije spomenuti troosni rizalit na pročelju, izveden u prvoj fazi gradnje. Također je vidljiva jednaka visina sva tri krila, no četverostrešno krovništvo nad dominantnim središtem više je od dvostrešnih krovništva sa zabatnim skošenjima nad bočnim krilima u produžetku. Fragmenti koji su pronađeni otvaranjem restauratorskih sondi pokazuju da je prvi sloj žbuke nanesen na sva tri krila, a prizemlje središnjeg dijela dvorca bilo je ukrašeno plitkom rustikom. Fasada na katu bila je ukrašena plitko izvedenim pilastrima koji su stvorili pravilna prozorska polja. Litografija pokazuje postojanje rustike i u prizemnom dijelu bočnih krila, no restauratorskim se istraživanjima nije pronašlo dovoljno fragmenata koji bi to mogli potvrditi. Prozori u prizemlju imali su plitke okvire s pravokutnim proširenjima na vrhu. Na katu su pronađeni fragmenti koji

⁸⁷ MARKOVIĆ, 1995., str. 83.; OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 94.; JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 35-37.; KOVAČEC, 2022., str. 88.

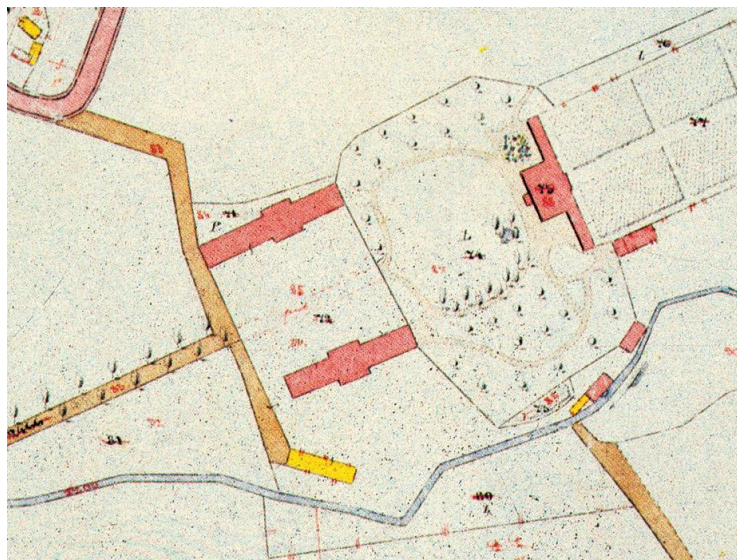
⁸⁸ MARKOVIĆ, 1995., str. 83.

⁸⁹ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 36.; Arhiv HDLU, „Konzervatorski elaborat“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 47-48.

daju naslutiti da su prozori imali profilirane klupčice i stvarali pravilan raster odijeljen plitkim pilastrima. Parapetna je zona bila ukrašena s dekorativnim elementima u plitkoj plastici, vrlo je vjerojatno bila riječ o lambrekinu. Postojao je i razdjelni vijenac no nije moguće odrediti njegovu oblikovnu formu. Ono što se ne može naslutiti iz sačuvane litografije jest izgled začelja dvorca, no istraživanja pokazuju da su bočna krila imala po šest prozorskih osi dok je u središtu bilo njih devet.⁹⁰



Slika 7: Pogled na dvorac s imanjem, litografija, 1826.



Slika 8: Katastarski list imanja Jakovlje, 1862.

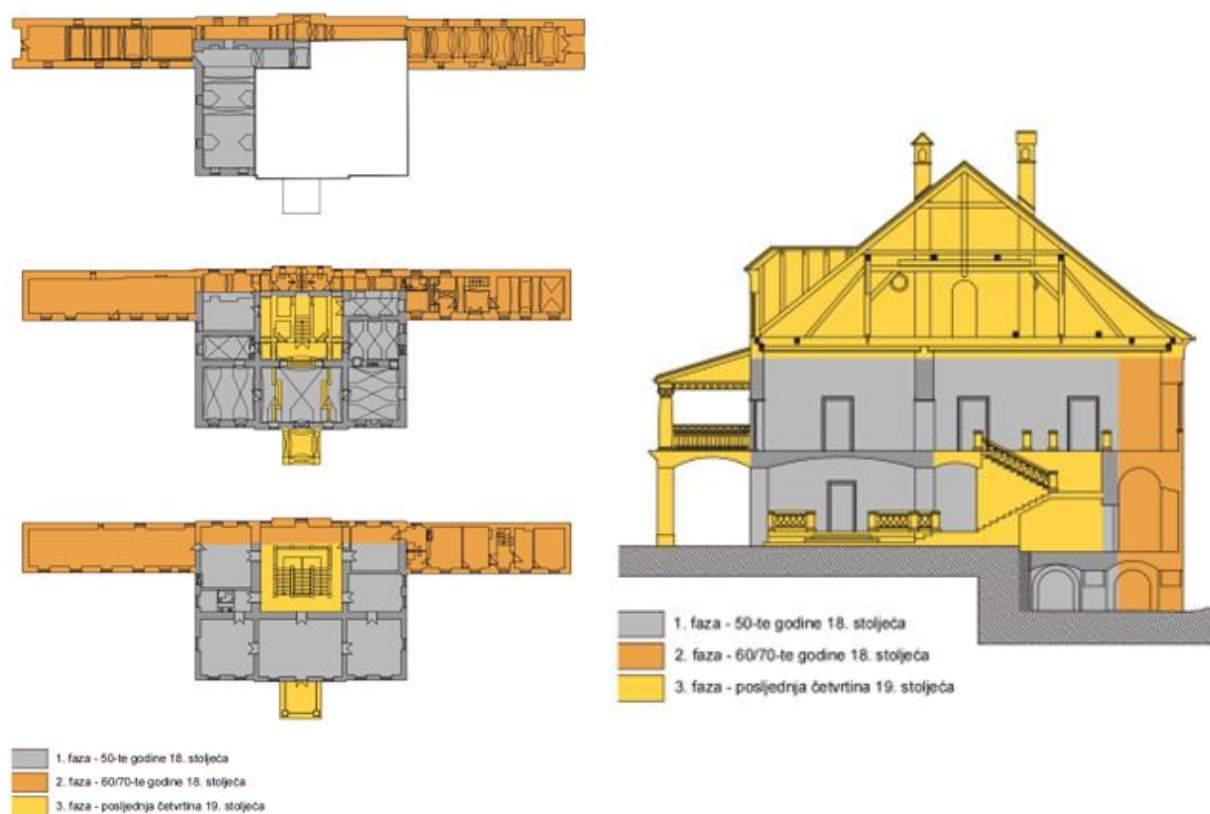
⁹⁰ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 36-37.; Arhiv HDLU, *Konzervatorski elaborat* za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 47-48.

Nakon dvije vrlo dinamične, zanimljive te vremenski bliske faze gradnje, nešto kasnije uslijedila je i ona posljednja. Prva je faza bila djelo Mathiasa Leonharta koji je zbog bolesti ostavio baroknu kuriju u nedovršenom stanju. U drugoj je fazi očito postojala potreba za dodatnim prostorom i proširenjem postojećeg objekta, bilo zbog gospodarske namjene ili nekih drugih razloga. Moguće je pretpostaviti da je drugu fazu gradnje vodila i nadgledala obitelj Oršić koja posjeduje imanje. Nakon toga uslijedilo je razdoblje zatišja sve do posljednje faze gradnje koja je bila fokusirana na središnje krilo i pripadajuću fasadu. Prema fasadnoj dekoraciji i elementima koji su se dogradili, treću fazu zasigurno smještamo u drugu polovicu 19. stoljeća, još preciznije – u razdoblje nakon velikog zagrebačkog potresa 1880. godine. Središnji dio dvorca dobiva povišenje od tridesetak centimetara i stari je krov zamijenjen dvostrešnim što je podiglo visinu cijelog prvog kata. Dvorac na pročelju dobiva altanu nad ulazom s istaknutim toskanskim stupovima i jednostrešnim drvenim krovom iznad balkona na prvom katu. U interijeru je sagrađeno imperijalno stubište nad kojim se formiraju plitki pruski svodovi, a predvorje na ulazu dobiva podest i balustradnu ogradu oblikovanu kalupom u nepečenoj glini. Na pročelju je izvedena historicistička dekoracija. Riječ je o raskošno ukrašenim prozorskim okvirima sa zabatnim završetkom i baroknim dekorativnim elementima poput školjki, konzola, rozeta i akroterija. Na pročelju se dodaju i slijepe arkade te vijenci u razdjelnoj i zaključnoj zoni, a dodaju se i ugaoni kvadri. Isti sloj žbuke koji je prisutan u arhitektonskim profilacijama korišten je za prekrivanje altane što dodatno potvrđuje da svi ovi elementi nastaju u istom vremenskom razdoblju. Altana je bila obojana svijetlom oker bojom, a današnja slična nijansa koja se nalazi na dvorcu ne pripada tom razdoblju već je nanescena kasnije. U posljednjoj fazi ne prepoznaju se nikakve intervencije na bočnim krilima već je zadržan njihov izvorni oblik i izgled.⁹¹

Vrlo je malo očuvane opreme iz interijera. U ulaznom predvorju u prizemlju, na stubištu i predvorju prvog kata djelomično su sačuvane keramičke pločice s kraja 19. stoljeća. U ulaznom prostoru i na stubištu očuvana je i balustradna oграда koja je primjer historicističke intervencije (*Slika 10*). Jedan od značajnijih sačuvanih elemenata unutar dvorca jesu željezna vrata na ulazu u stubišni prostor s historicističkim ornamentalnim motivima. Ne postoje nikakve informacije o značajnim primjercima namještaja i ostale pokretnine, ali fotografije iz sredine 20. stoljeća pokazuju vrijedne zidne i stropne oslike koji su danas samo fragmentarno sačuvani

⁹¹ MARKOVIĆ, 1995., str. 45-46, 83. ; OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 94.; JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 37-38.; KOVAČEĆ, 2022., str. 89.; Arhiv HDLU, „Konzervatorski elaborat“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 47-48, 90.; Svi nabrojani historicistički dekorativni elementi na fasadi pročelja glavnog krila, zajedno s altanom, vidljivi su na *Slici 1 i 2* (str. 3, 9.).

ispod novijih slojeva žbuke i boje (*Slike 11 i 12*). Riječ je o zidnim oslicima iz 18. i 19. stoljeća kojima je još uvijek teško odrediti precizniju dataciju. Restauratorskim su sondama otkriveni neki dijelovi oslika u reprezentativnoj dvorani i bočnim prostorijama kata koji predstavljaju ornamentalne motive različitih boja. Najbolje sačuvani oslici nalaze se u prostorijama prizemlja, a prikazuju sve motive koji dodatno potvrđuju primarnu ulogu imanja u Jakovlju o kojoj govore povijesni izvori. Naslikane scene sadrže brežuljkasti krajolik s vinovom lozom i radnicima koji obrađuju zemlju.⁹² Iako ove zidne slike ne predstavljaju djela od velike estetske i stilske vrijednosti, i dalje su važan povijesni dokument koji dodatno potvrđuje činjenice iz pisanih izvora. Povijesnoumjetnički aspekti još jednom pokazuju koliko je važno usklađivanje materijalnih i pisanih izvora za stvaranje potpunije slike povijesnog konteksta.



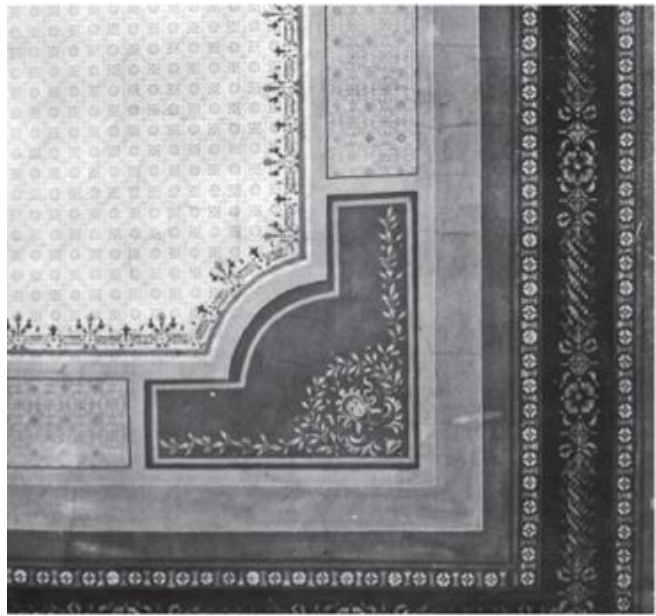
Slika 9: Građevne faze dvorca, podrumska, prizemna i katna etaža te poprečni presjek glavnog krila

⁹² Ministarstvo kulture i medija 2022., Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – Dvorci, *Jakovlje*, https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Dvorci%20ZG/06_Jakovlje.pdf (pregledano 9. kolovoza 2023.)

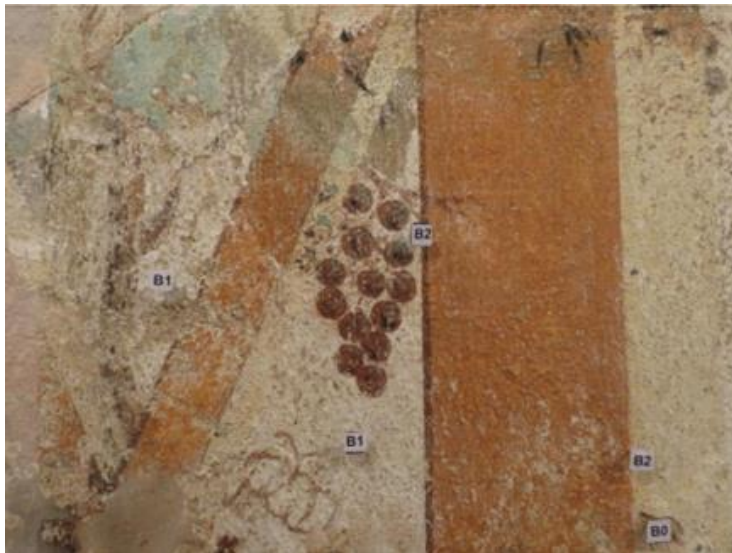
JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 38.; KOVAČEC, 2022., str. 89.



Slika 10: Ograda stubišta, 1956.



Slika 11: Dio stropnog oslika, 1956.



Slika 12: Detalj sonde br. 22, prostorija istočnog dijela središnjeg krila

4.2. Arhitektonska analiza današnjeg stanja

Današnji je izgled dvorca ponešto drugačiji od obnovljenog i dovršenog stanja s kraja 19. stoljeća. Tokom 20. stoljeća objekt je prolazio kroz manje pregradnje u unutrašnjosti kako bi se prostor prilagodio potrebama vlasnika, odnosno za potrebe odvijanja školske nastave od 1956. godine. Od 1972. godine vlasnici dvorca postaju Hrvatsko društvo likovnih umjetnika te Hrvatska udruga likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti. Glavni cilj ovih dviju udruga postala je obnova dvorca i stvaranje oaze za umjetnike koji su koristili prostorije kao umjetničke ateljee. Kroz dugi je niz godina dvorac bio sve više zapušten, a nedostatak financija i loše stanje objekta učinili su sam proces obnove mnogo sporijim od priželjkivanog. Svih četrnaest autora koji su dobili radni prostor u dvorcu morali su tada krenuti u postupni proces obnavljanja i uvođenja raznih do tada nepostojećih priključaka poput struje, vode, plina, telefonskih i kanalizacijskih instalacija i slično. Među arhivskom dokumentacijom HDLU-a postoji i elaborat za adaptaciju dvorca sastavljen 29. ožujka 1974. godine u kojem se nalaze opisi tadašnjeg stanja dvorca i zahvata koji su potrebni da se objekt ponovno osposobi za namjenu. Prema tom elaboratu planirano je uvođenje svih prethodno spomenutih instalacija i priključaka koje se trebalo odvijati po etapama.⁹³ Ti su radovi prouzročili manje intervencije na samom objektu, ali ono što je uslijedilo 1979. godine nitko nije mogao predvidjeti. Te je jeseni dvorac pogodio veliki požar koji je buknuo u sjevernom krilu i zahvatio dio krovništva. Cijelo je krilo bilo u potpunosti uništeno, zajedno s umjetninama iz ateljea Izeta Đuzele, Sergeja Mihića, Višnje Ercegović te Stjepana Gračana kojemu je izgorio velik dio kiparskog opusa. Požar je prouzrokovao veliku štetu koju umjetnici nisu mogli brzo sanirati pa je kroz sljedeće godine i ostatak dvorca počeo još brže propadati pod utjecajem vremenskih nepogoda i atmosferilija koje su počele nadirati u središnje krilo. Krov koji je prokišnjavao unosio je vlagu u interijer što je prouzrokovalo padanje žbuke i trunjenje drvenih greda. Niti tu nevoljama nije bio kraj jer je 1990. godine područje Jakovlja bilo zahvaćeno jakim potresom koji je uzrokovao rušenje dimnjaka i središnjeg dijela krova, a već uništeno lijevo krilo sada se počelo još snažnije urušavati. Iako su umjetnici slali apele nadležnim tijelima i nastojali pronaći sponzore koji bi im pomogli u obnovi dvorca, nitko nije reagirao i objekt je nastavlja propadati.⁹⁴

Sve su ove okolnosti utjecale na današnji izgled i stanje dvorca koje je loše, no velikom se brzinom popravlja zato što je dvorac trenutno u procesu cjelokupne obnove čiji se završetak

⁹³ JAKAŠA BORIC, 2012., str. 38.; ŽUPAN, 2006., str. 4-5.; Arhiv HDLU, Povjerenstvo za atelijere, „Elaborat za adaptaciju dvorca u Jakovlju“ (od 29. ožujka 1974. godine)

⁹⁴ JAKAŠA BORIC, 2012., str. 38.; ŽUPAN, 2006., str. 4-5.; Arhiv HDLU, Povjerenstvo za atelijere, „Zahtjev za učešće u financiranju sanacije i funkcionalnog uređenja Dvorca Sixta u Jakovlju“ (listopad 1991. godine)

planira do 2025. godine.⁹⁵ Još je 2002. godine obnovljeno krovništvo na središnjem i južnom krilu dvorca. Sjeverno je krilo zbog požara i potresa postalo statički nestabilno i postojala je velika opasnost od rušenja stoga je 2011. godine donesena odluka da se to krilo ukloni. Zidovi na preostalim krilima sanirani su i konstruktivno učvršćeni s čeličnim zategama. Također, poduzeti su radovi na altani koja je u donjoj zoni učvršćena i ožbukana, a stupovi na balkonu su restaurirani. Samo pročelje je tokom godina ostalo u potpunosti ruinirano zbog utjecaja atmosferilija pa su svi elementi historicističke plastike replicirani prema prethodno izrađenim kalupima. Čak je i dio stolarije na središnjem dijelu zgrade obnovljen 2016. godine prema prozorima koju su tada zatečeni na dvorcu. Nakon petrinjskog potresa, u 2021. godini provedena je hitna sanacija onih dijelova objekta koji su stradali tom prilikom.⁹⁶ Uz ove etape obnova i restauratorskih i konzervatorskih zahvata, od siječnja do lipnja 2023. godine dvorac je prošao kroz prvu fazu obnove, temeljitu konstruktivnu sanaciju financiranu iz Fonda solidarnosti Ministarstva kulture kojim je HDLU osigurao 2,6 milijuna eura. Ova je obnova zahvatila sve problematične i statički ugrožene dijelove dvorca koji su se učvršćivanjem i sanacijom obnovili, a odmah nakon toga dvorac je ušao u fazu cjelokupne obnove. Ta će se faza financirati uz pomoć sredstava iz fondova Europske unije. U prvoj fazi obnove koja je započela u siječnju 2023. godine napravljeni su i temelji za rekonstrukciju sjevernog krila koje je srušeno 2011. godine.⁹⁷

Dakle, dvorac je u bližoj povijesti doživio velike promjene kada je riječ o izgledu arhitekture. Od gubitka sjevernog krila, šteta uzrokovanih snažnim potresima, preinakama u interijeru i pregradnjama prostorija te uvođenja novih instalacija u barokni objekt, svi su ovi elementi utjecali na formiranje dvorca koji možemo vidjeti danas. No, trenutno je stanje samo jedna etapa u planu buduće obnove koja će sa sobom nužno donijeti novu svrhu i namjenu ovog povijesnog prostora.

⁹⁵ Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Obnovimo dvorac zajedno!*, <https://dvorac-jakovlje.hr/obnova-dvorca-jakovlje/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)

⁹⁶ Ministarstvo kulture i medija 2022., Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – Dvorci, Jakovlje, https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Dvorci%20ZG/06_Jakovlje.pdf (pregledano 9. kolovoza 2023.)

⁹⁷ Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Predstavljamo Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, mjesto ushićenog stvaranja nadomak Zagreba*, <https://dvorac-jakovlje.hr/predstavljamo-dvorac-umjetnika-orsic-jakovlje-mjesto-ushicenog-stvaranja-nadomak-zagreba/> (pregledano 10. kolovoza 2023.); Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Predstavljamo Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje*, <https://dvorac-jakovlje.hr/> (pregledano 10. kolovoza 2023.); Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Obnovimo dvorac zajedno!*, <https://dvorac-jakovlje.hr/obnova-dvorca-jakovlje/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)

4.3. Valorizacija i stilsko određenje

Kada sagledamo cjelokupni razvoj dvorca u Jakovlju kroz sve faze gradnje jasno je da je slojevitost ove cjeline jedna od najvećih vrijednosti. Kao što je u ranijim poglavljima već navedeno, prvi spomen postojanja kurije u Jakovlju potječe iz 1681. godine, no više od toga nije nam poznato. Teško je odrediti kako je prva kurija izgledala te tko ju i kada gradi. Ono što sa sigurnošću možemo potvrditi jest da je barokna kurija u Jakovlju građena tokom pedesetih godina 18. stoljeća, a graditelj je vjerojatno bio Mathias Leonhart. Ta je građevina imala je sve karakteristike tipološke grupe jednokrlnih baroknih dvoraca na području Hrvatskog zagorja. Na ovu se prvu fazu gradnje izravno nadovezuje druga faza koja se smješta u drugu polovicu 18. stoljeća. U tom se periodu odvija nadogradnja bočnih krila na sjevernoj i južnoj strani, intervencija koja je izvedbeno i kvalitativno lošija od starijeg središnjeg dijela, ali je potreba za proširenjem očito postojala što opravdava izvedbu. Tako je u drugoj fazi gradnje nastao dvorac s vrlo neobičnim dimenzijama koje su izgledom najviše vidljive na začelju objekta koje poprima vrlo nezgrapnu i monumentalnu formu. Pročelje je povezano plitkom rustikom u prizemlju i pilastrima koji su dodatno ritmizirali izmjenu prozorskih otvora na prvom katu. Osim ovih baroknih elemenata koji su prevladavali u pregradnjama do kraja 18. stoljeća, dvorac u Jakovlju u posljednjoj četvrtini 19. stoljeća obnavlja se u historicističkom stilu u interijeru i eksterijeru. Pročelje se mijenja dogradnjom altane nad ulazom te istaknutom historicističkom plastikom na prozorskim okvirima poput dominantnih školjki, konzola i drugih dekorativnih elemenata. U unutrašnjosti se također vidi utjecaj promjene visine na prvom katu, ali ograda s balustrima te monumentalno stubište dodatno potvrđuju utjecaje historicističkog stila na kompletnoj cjelini.⁹⁸ Prisutnost ovakve složene slojevitosti koju je moguće pratiti kroz različita povijesna i stilska razdoblja zasigurno treba prepoznati kao svojevrsnu osobitost kompleksa u Jakovlju, pogotovo kada je riječ o budućoj obnovi i daljnjim intervencijama koje će tek uslijediti.

⁹⁸ Ministarstvo kulture i medija 2022., Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – Dvorci, Jakovlje, https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Dvorci%20ZG/06_Jakovlje.pdf (pregledano 9. kolovoza 2023.); Arhiv HDLU, Konzervatorski elaborat za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 88.; JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 38-39.

5. Dvorac Jakovlje u kontekstu profane arhitekture Hrvatskog zagorja u razdoblju baroka

Vladimir Marković u knjizi *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja* daje vrlo detaljan pregled feudalnih gospodarstava i stambenih objekata koji se grade u barokno doba. Dvorci se u ovoj regiji počinju graditi već u 17. stoljeću, a najveći zamah u gradnji vidljiv je kroz 18. stoljeće kada dominira zrelobarokni stil, a krajem razdoblja javljaju se i klasicistički utjecaji. Na prostoru Hrvatskog zagorja bilo je mnogo feudalaca i zemljoposjednika tako da je teritorij velikim dijelom bio rascjepkan i podijeljen među srednjim i nižim plemstvom. Većinsko stanovništvo bili su seljaci koji su obrađivali zemlju i radili za plemićke obitelji. Dvorci koji se grade svojim su izgledom odražavali ekonomsku moć vlasnika, a uz stambenu i ladanjsku funkciju često su imali i gospodarsku funkciju kao mjesto čuvanja i skladištenja proizvoda. Dvorci su također bili mjesta istaknute društvene aktivnosti sa sve učestalijim raskošnim zabavama i salonima organiziranim za pripadnike društvene elite. Svaka je funkcija ovih objekata svoje korijene pronalazila u drugim europskim zemljama gdje su se ti trendovi pojavljivali mnogo ranije nego u Hrvatskoj.⁹⁹

U sjeverozapadnoj Hrvatskoj profana arhitektura relativno je kasno dobila barokne odlike u odnosu na sakralnu arhitekturu. Barokni se stil ranije javlja u sakralnoj arhitekturi, što je posljedica nove protureformacijske liturgije, kao i djelovanja crkvenih redova koji su prvi podizali crkve oblikovane u novom stilu, a kasnije ih slijedi i plemstvo kao aktivni naručitelji.¹⁰⁰ Kada je riječ o plemstvu u Hrvatskoj, ono je bilo mnogo zatvorenije i sporije je primalo vanjske utjecaje što je rezultiralo usvajanjem baroknog stila tek u 18. stoljeću na ladanjskoj arhitekturi. Ove dvije kategorije morale su se iz ekonomskih razloga spojiti u arhitektonskim rješenjima zagorskih dvoraca, a istovremeno i uklopiti u organizaciju okoliša i perivoja koji su okruživali ove objekte. Većina se dvoraca radila na prirodno povišenim mjestima kako bi se izbjegli dodatni troškovi učvršćivanja tla i temelja. Takav je brežuljkasti teren predstavljao još jednu prepreku koja se nije mogla ukrotiti već se trebala vješto prilagoditi kada je riječ o perivojnom uređenju. Sve su ove elemente graditelji zagorskih dvoraca nastojali uklopiti i stvoriti uniformiranu i skladnu cjelinu koja je bila jedinstvena za svaki posjed i svaki objekt. Osnovna

⁹⁹ MARKOVIĆ, 1995., str. 7-10.; OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 18.

¹⁰⁰ JAGARČEĆ, Nadica (ur.). *Rattkay Velikotaborski i Crkva*. Desinić: Muzeji Hrvatskog zagorja, Dvor Veliki Tabor, 2022., str. 3-26.; Plemićka obitelj Rattkay primjer je vrlo utjecajnih naručitelja. Mnogi su pripadnici ove obitelji obnašali visoke crkvene dužnosti što je rezultiralo izgradnjom brojnih crkava baroknog stila na području Hrvatskog zagorja. Novi se stil gradnje s vremenom prenosio sa sakralne na profanu arhitekturu.

je podjela arhitekture dvoraca Hrvatskog zagorja na dva tipa: jednokrilni i višekrilni.¹⁰¹ Osim ove osnovne podjele, Vladimir Marković donosi još jednu podjelu prema razdobljima gradnje. Razdvaja dvorce u Hrvatskom Zagorju u dvije kategorije: prvo razdoblje obuhvaća dvorce koji su izgrađeni oko polovice 18. stoljeća, a drugo obuhvaća puno širu skupinu dvoraca građenih od druge polovice 18. stoljeća sve do dvoraca koji se grade posljednji u 19. stoljeću.¹⁰²

Dvorac u Jakovlju prema tipologiji spada u skupinu jednokrilnih dvoraca s kojima ima najviše sličnosti. No, važno je naglasiti da je primjer dvorca u Jakovlju vrlo specifičan zbog bočnih krila koja su nadodana u kasnijim fazama gradnje. Središnje krilo, građeno u prvoj građevnoj fazi, predstavlja oblik izduženog pravokutnika i svojim je dimenzijama i prostornim rasporedom usporedivo s drugim primjerima jednokrilnih dvoraca poput onog u Gornjoj Bedekovčini. Dogradnjom bočnih krila u produžetku središnjeg dijela stvorena je građevina jedinstvenog tlocrtnog oblika kojeg među ostatkom dvoraca Hrvatskog zagorja nije moguće pronaći. Kada je riječ o svrstavanju Jakovlja u kategoriju dvoraca prema razdoblju gradnje, svrstao bi se u skupinu dvoraca građenih od druge polovice 18. stoljeća iako se prva faza smješta u pedesete godine 18. stoljeća.

Jednokrilni su dvorci manjih dimenzija pa se kroz povijest nazivaju i kurijama, a vlasnici koji su ih gradili često su bili pripadnici nižeg plemstva ili su jednostavno gradili na mnogo manjim zemljišnim parcelama koje nisu dopuštale veći volumen zdanja. Takvi su dvorci ponekad bili građeni od drva no mnogi primjeri su bili zidani. Od 17. stoljeća u Hrvatskom zagorju imamo primjere jednokrilnih dvoraca pravokutnog tlocrta, no ti najraniji primjerci u mnogome se razlikuju od baroknih jednokrilnih dvoraca koji će se graditi od sredine 18. stoljeća. Najstariji primjeri poput Mirkovca i Pokleka imaju prostorijske organizirane u enfiladu. Od sredine 18. stoljeća jednokrilni dvorci dobivaju novi prostorni raspored kod kojeg se u prizemlju smješta prostranije predvorje sa sve dominantnijim stubištem, dok se na katu uvijek nalazi reprezentativna dvorana koja svojim volumenom prelazi veličinu svih drugih prostorija. Bez obzira na manje dimenzije ovih objekata, mnogi jednokrilni dvorci u Hrvatskom zagorju zapravo predstavljaju neke od najboljih graditeljskih primjeraka na ovom prostoru, a izniman je primjer svakako dvorac u Gornjoj Bedekovčini (*Slika 13*).¹⁰³

¹⁰¹ MARKOVIĆ, 1995., str. 11-12.; OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 15-16.; MARKOVIĆ, Vladimir. „Arhitektura u Hrvatskoj“. U: *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost. Sv. 3, Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće)*, ur. Ivan Golub (Zagreb: Školska knjiga, 2003.), str. 614.; HORVAT, 1982., str. 75-76.

¹⁰² MARKOVIĆ, 1995., str. 61-62.

¹⁰³ Isto, str. 37.; HORVAT, 1982., str. 75-76, 90-91.; HORVAT LEVAJ, Katarina. *Hrvatska stambena arhitektura 17. i 18. stoljeća u europskom kontekstu*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2012., str. 39.

Taj je objekt i tipološki najbliži dvorcu u Jakovlju s vrlo sličnim prostornim rasporedom i arhitektonskim rješenjima. Ovaj je dvorac izgrađen najkasnije 1750. godine što dodatno povezuje povijest gradnje Jakovlja i Gornje Bedekovčine.¹⁰⁴ Marković navodi kako je Gornju Bedekovčinu radio štajerski majstor, a tlocrt je, kao i u Jakovlju, u obliku neznatno produženog pravokutnika. Sličnost je vidljiva i u prostornom rasporedu u unutrašnjosti dvorca jer i u Gornjoj Bedekovčini vidimo pregradne zidove koji su jednako raspoređeni na obje etaže. Oba dvorca imaju monumentalno stubište. U Gornjoj Bedekovčini izgrađeno je trokrako stubište "T" tlocrta uz kojeg se nalazi prostrano predvorje na obje etaže. Stubište koje se danas nalazi u Jakovlju napravljeno je za vrijeme historicističke obnove u zadnjoj četvrtini 19. stoljeća. Prije izgradnje ovog stubišta postojalo je starije barokno stubište koje je bilo smješteno u stražnjem dijelu središnjeg krila. Novo historicističko stubište sastoji se od tri paralelna kraka od kojih središnji vodi do odmorišta, a dva rubna kraka vode do kata.¹⁰⁵ Oko predvorja se nižu ostale prostorije u potkovastom obliku na obje etaže. Gornja Bedekovčina također ima veliki podrumski prostor nadsvođen bačvastim svodom sa susvodnicama, a naglašena uloga svođenja određuje i razliku u prostornoj namjeni. Također, oba dvorca imaju svodove čeških kapa. Sličnost je vidljiva i u prostornim dimenzijama. Simetrija i pravilno grupiranje prostorija u unutrašnjosti prenosi se na vanjski izgled dvoraca. Oba su dvorca u prizemnoj zoni ukrašena trakama stilizirane rustike, a u gornjoj su se zoni izmjenjivali plitki pilastri s prozorskim okvirima. Dvorac u Gornjoj Bedekovčini predstavlja prvi i najcjelovitiji primjer jednokrillnog dvorca na području Hrvatskog zagorja, svi dvorci koji su nastali nakon ovog ostvarenja nisu mu se približili niti kvalitativno niti dimenzijama.¹⁰⁶

Dvorac u Jakovlju moguće je povezati i s kurijom u Donjoj Bedekovčini koja nastaje nešto kasnije, oko 1780. godine. Marković u svojoj knjizi navodi kako su Donja Bedekovčina i dvorac u Gredicama jedini primjeri jednokrillnih dvoraca kod kojih se upotrebljava rizalit za raščlanjivanje zidnog plašta, što je prisutno i u Jakovlju. Kada uspoređujemo istočni, odnosno začelni zid dvorca u Jakovlju sa zidom na ulaznoj strani dvorca u Donjoj Bedekovčini moguće je uočiti da je riječ o jednako plitkom izbočenju koje blago dinamizira fasadu. Ranije spomenuti slijepi prozori na dvorcu u Jakovlju mogu se vidjeti i na jednokrillnim građevinama u Donjoj

¹⁰⁴ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 33, 35.

¹⁰⁵ MARKOVIĆ, 1995., str. 37-41.; Arhiv HDLU, *Konzervatorski elaborat* za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 76.

¹⁰⁶ MARKOVIĆ, 1995., str. 37-41.; OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 65.; HORVAT, 1982., str. 90-91.; HORVAT LEVAJ, 2012., str. 39.; BEUSAN, Mario. „Dvorci i kurije Hrvatskog zagorja: od Sv. Križa Začretje do Gornje Stubice“. U: *Kaj: časopis za književnost umjetnost i kulturu* 37 (2004.), br. 1-2, str. 92-94.; REBERSKI, Ivanka (ur.). *Umjetnička topografija Hrvatske - Krapinsko-zagorska županija*. Zagreb: Školska knjiga, 2008., str. 98-99.

Bedekovčini te Lovrečanu. Na svakom se dvorcu slijepi prozori upotrebljavaju kako bi se zadržala simetrija u artikulaciji zidova. Važno je naglasiti da je artikulacija pročelja kakvu vidimo na dvorcu u Jakovlju prisutna na mnogim dvorcima koji u Hrvatskom zagorju nastaju kroz drugu polovicu 18. stoljeća. To uključuje već spomenute objekte iz Gornje i Donje Bedekovčine, Lobora, Razvora i drugih sličnih primjera.¹⁰⁷

Spomenuto stubište u Jakovlju, formirano za vrijeme historicističke obnove, moguće je usporediti sa stubištem dvorca u Laduču (*Slika 14*). Taj je dvorac građen krajem 19. stoljeća na mjestu starije građevine koja je ucrtana na katastarskoj karti iz 1862. godine. Posljednji su vlasnici bili pripadnici obitelji Vranyczany-Dobrinović, a Vladimir Vranyczany angažirao je bečkog arhitekta Otta von Hoffera za izgradnju projekta do 1883. godine.¹⁰⁸ Stubište u Laduču monumentalno je, a dvorana stubišta reprezentativna. Riječ je o jednakom stubišnom tlocrtu kojeg susrećemo u Jakovlju. Tri paralelna kraka raspoređena su tako da središnji dio vodi od prizemlja do odmorišnog podesta, a druga dva sa bočnih strana vode na kat. Oba stubišta imaju raskošnu balustradnu ogradu koja se nalazi i u ulaznom prostoru prizemlja kako bi se dodatno naglasio reprezentativni karakter. Oba dvorca imala su oslikan strop iznad stubišta na prvom katu. U Laduču je on očuvan i obnovljen, dok se u Jakovlju planira restauracija i rekonstrukcija stropnih i zidnih oslika na temelju očuvanih fragmenata. Laduč krasi veliki prozorski otvori koji unose mnogo svjetla na stubište, ali i artikulacija obodnih zidova sa plitkim pilastrima i lukovima izvedenim u žbuci. Iako je stubišni prostor u Laduču u mnogo boljem stanju s obzirom na obnovljenost i namjenu objekta, osnovni elementi tog prostora vrlo su slični stubišnom prostoru u Jakovlju.¹⁰⁹

¹⁰⁷ MARKOVIĆ, 1995., str. 41-42, 66.; JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 40. (bilj. 23, 24, 28, 34); BEUSAN, 2004., str. 91-92.; REBERSKI, 2008., str. 99-100.

¹⁰⁸ BAGARIĆ, Marina (ur.). Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, Matica hrvatska, 2016., str. 39-40, 94-95, 102-107.

¹⁰⁹ OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 128-135.; Arhiv HDLU, *Konzervatorski elaborat za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju* (kolovoz 2022. godine), str. 76.; SZABO, Agneza. „Baruni Vranyczany-Dobrinović i vlastelinstvo Laduč“. U: Zaprešićki godišnjak (Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1997.), str. 87-88.



Slika 13: Pročelje dvorca Gornja Bedekovčina



Slika 14: Dvorac Laduč, predvorje sa stubištem na katu

6. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i zahvati

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja u najvećem su obujmu provedena već spomenute 2007. godine pod vodstvom konzervatorica Viki Jakaše Borić i Biserke Bilušić Dumbović. Istraživanje su vodili restauratori iz Hrvatskog restauratorskog zavoda, Marko Grbelja i Vjekoslav Varšić. Sondiranjem i temeljitom analizom građevine u sklopu provedenih istraživanja razjašnjene su brojne nepoznanice. Nakon analize svih slojeva utvrđeno je da je prva građevna faza ostala nedovršena jer se prvi sloj žbuke s monokromnim bjelokosnim naličjem nanosio tek nakon dogradnje bočnih krila. To dodatno potvrđuje i pripisano autorstvo Mathiasu Leonhartu. Pronađeni su tragovi plitke rustike i pilastara na fasadi pročelja. Sondama se utvrdila i izvorna visina dvorca u prvoj fazi gradnje kada je bio nešto niži. Također, utvrđen je koncept rastvaranja pročelja prozorskim otvorima. Pronađena je pozicija i dimenzije mnogih elemenata arhitektonske plastike koji su ukrašavali fasadu, uključujući i poziciju razdjelnog vijenca.¹¹⁰

Informacije koje konzervatorica Viki Jakaša Borić donosi u svom znanstvenom radu pod naslovom „Dvorac u Jakovlju – povijest gradnje i buduća obnova“ upućuju na značajni projekt arhitektonskog ureda „Tehnozone“. Glavni je projektant Danijel Marasović zajedno sa suradnicima Robertom Šimetinom i Vladimirom Kosom stvorio idejno rješenje za buduću obnovu i moguću rekonstrukciju izgubljenog sjevernog krila dvorca (*Slika 17*), no također je važno da su te 2007. godine napravili i arhitektonsku snimku dvorca (*Slika 15*). Kroz 2009. godinu provedena su dodatna konzervatorsko-restauratorska istraživanja u predvorju oko glavnog stubišta na katu. U to je vrijeme formirano idejno rješenje o uređenju interijera u dvorcu zbog čega je napravljen i katalog opreme sa smjernicama za buduću obnovu. U tom je katalogu obrađena bravarija i stolarija, ali i podne obloge koje su nekada u dvorcu postojale.¹¹¹

¹¹⁰ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 29, 33, 36-37, 40 (bilj. 3.); Arhiv HDLU, „Konzervatorski elaborat“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 16.

¹¹¹ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 39, 40 (bilj. 1.); Arhiv HDLU, *Konzervatorski elaborat* za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 16.



Slika 15: Arhitektonska snimka zapadnog i istočnog pročelja, *Tehnozone*, 2007.

Tokom posljednjih nekoliko godina važnu je ulogu u održavanju dvorca imala i Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu čiji su studenti provodili stručnu praksu u Jakovlju radeći odljeve historicističke arhitektonske plastike s pročelja. Ti su elementi s vremenom bili uništeni s obzirom da je riječ o vrlo krhkom materijalu, terakoti, koja se žbukom vezivala na fasadu. Među recentnim zahvatima provedenim nakon zagrebačkog i petrinjskog potresa 2020. godine, zamijenjen je krovni pokrov i stabilizirani su konstruktivni elementi uz pomoć ugradnje zatega na oslabljenim mjestima objekta, ali i injektiranjem te zamjenom dijela prozorske stolarije. Te su hitne sanacije bile financirane sredstvima Ministarstva kulture i Zagrebačke županije tokom 2021. godine, a glavni je fokus bio zaustaviti daljnje procese propadanja. Nakon petrinjskog potresa 29. prosinca 2020. godine Ministarstvo kulture osiguralo je sredstva za obnovu dvaju dimnjaka, jednog u južnom krilu i jednog u glavnom krilu. Sanirana je i međukatna konstrukcija iznad stubišta glavnog krila na katu zbog drvene građe koja je propadala. Prezidani su i zabatni zidovi bočnih pročelja u potkrovlju, a saniran je i potkrovni vijenac na pročelju glavnog krila.¹¹² U kolovozu 2022. godine napravljeno je i *Izješće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima u interijeru dvorca* gdje je gotovo 300 stranica posvećeno analizi 60 restauratorsko-konzervatorskih istraživačkih sondi s fotografijama iz dvorca.¹¹³

¹¹² Arhiv HDLU, „Konzervatorski elaborat“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 17.

¹¹³ Arhiv HDLU, „Izješće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima u interijeru dvorca“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 16.

7. Revitalizacija dvorca

Obnova dvorca i okoliša u Jakovlju već je u procesu što otvara različite mogućnosti za revitalizaciju ove cjeline. Uz već provedene konzervatorske i restauratorske zahvate na glavnom i južnom bočnom krilu, dvorac će se nastavljati obnavljati uz metode održavanja i sanacije te restitucije i rekonstrukcije. Na taj će se način nastojati što bolje sačuvati postojeća oprema u interijeru, ali će se očuvati i sam volumen zgrade te artikulacija i oblikovanje pročelja. Prostorni ustroj će se zadržati uz moguće manje preinake s obzirom na novu namjenu pojedinih dijelova objekta. U interijeru će se obnavljati kamene stube, balustradne ograde i očuvane podne pločice. I trokrilno će se stubište adekvatno obnoviti zajedno s ogradom i željeznim vratima. U svim su prostorijama na katu pronađeni zidni i stropni oslici, najvjerojatnije iz 19. stoljeća, a prezentirat će se cjelovito s fragmentima koji su sačuvani i koji će se restaurirati, a ostatak oslika će se rekonstruirati prema sačuvanom originalu. U nekim prostorijama sačuvani su i barokni oslici iz 18. stoljeća, poput onih u središnjoj prostoriji na katu gdje je bio smješten atelje Ratka Petrića, a ti će se fragmenti vrlo vjerojatno prezentirati u obliku restauratorskih sondi. Jednako će se tretirati i obnova južnog krila gdje je potrebno učvrstiti postojeće drveno stubište i također prezentirati nekoliko zidnih oslika. Historicistička dekorativna arhitektonska plastika obnovit će se u potpunosti kako bi pročelje moglo što bolje predstavljati povijesni izgled. U recentnom konzervatorskom elaboratu naglašena je i obnova altane s ulaznim prostorom i željeznom ogradom, a boja će se nanositi monokromno kako je bilo i u pronađenim slojevima iz 19. stoljeća.¹¹⁴

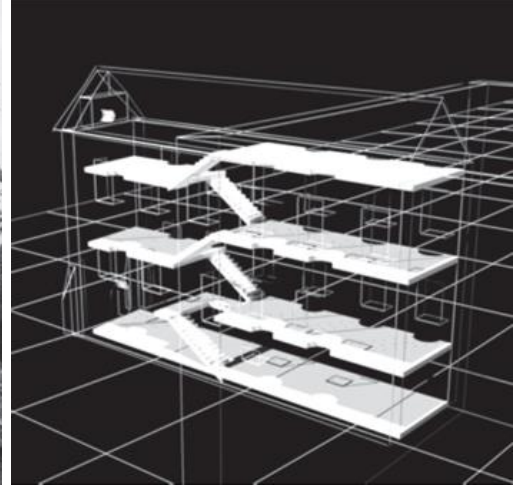
Kada je riječ o srušenom sjevernom bočnom krilu, planirana je obnova koja će se odvijati metodom faksimilske rekonstrukcije volumena i artikulacije pročelja, no unutrašnjost će zadobiti novi izgled i novu namjenu. Tom će se intervencijom ponovno oživjeti nekadašnja cjelovitost dvorca i obnoviti njegove specifične vizure koje su prepoznatljive u neposrednoj okolini. Ovo je bočno krilo dobilo svoje temelje u sklopu konstrukcijske obnove koja je završena u lipnju 2023. godine, a već je predstavljen idejni koncept izgleda potpuno obnovljenog dvorca. Povijesna artikulacija pročelja svakako će se zadržati, no novo će sjeverno krilo s bočne strane biti zatvoreno staklenom stijenom dok će unutrašnjost pratiti etažnu podjelu ostatka dvorca. Etaže će iznutra biti povezane sa središnjim krilom, ali neće zadirati u strukturu perimetralnih zidova već će biti riječ o konstruktivno neovisnoj čeličnoj konstrukciji. Etažne će

¹¹⁴ Ministarstvo kulture i medija 2022., Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – Dvorci, Jakovlje, https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Dvorci%20ZG/06_Jakovlje.pdf (pregledano 9. kolovoza 2023.); JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 39.; Arhiv HDLU, „Konzervatorski elaborat“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 89-94.; KOVAČEC, 2022., str. 93.

se plohe razlomiti kako bi se uspostavila vertikalna komunikacija među katovima, što će omogućiti i veću visinu podrumskog prostora i potkrovlja (*Slike 17 i 19*).¹¹⁵



Slika 16: Fotografija sjevernog krila, 1956.



Slika 17: Idejni projekt obnovljenog sjevernog krila, Tehnozone, 2007.

Moguća je i prezentacija restauratorske sonde koja je trenutno otvorena na sjevernom zidu glavnog krila s obzirom da se tamo najbolje vide različite faze barokne gradnje i kasnijih intervencija. Obnovu i revitalizaciju dvorca pratit će i adekvatna obnova perivoja, odnosno prostora koji obuhvaća Međunarodni park skulptura. Osim što će se nastojati obnoviti povijesni izgled perivoja gdje bi se mogle zasaditi stare biljne sorte i njegovati novi biljni fond, i prostor Parka skulptura obnovit će se i uskladiti s novo-obnovljenom cjelinom. Oko dvorca postoje zemljišne čestice koje su u privatnom vlasništvu i ne spadaju pod zaštićeno područje, no vrlo je važno očuvati tu zelenu zonu kako bi se prostor u neposrednoj blizini dvorca mogao dobro uklopiti i ne odudarati od ambijenta cjeline.¹¹⁶

¹¹⁵ Isto; Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Predstavljamo Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, mjesto ushićenog stvaranja nadomak Zagreba*, <https://dvorac-jakovlje.hr/predstavljamo-dvorac-umjetnika-orsic-jakovlje-mjesto-ushicenog-stvaranja-nadomak-zagreba/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)

¹¹⁶ Ministarstvo kulture i medija 2022., Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – Dvorci, *Jakovlje*, https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Dvorci%20ZG/06_Jakovlje.pdf (pregledano 9. kolovoza 2023.); JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 39.; Arhiv HDLU, „Konzervatorski elaborat“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (kolovoz 2022. godine), str. 89-94.



Slika 18: Otvorena restauratorska sonda na sjevernom pročelju

7.1. Prenamjena i korištenje dvorca u budućnosti

Dvorac Sixta u Jakovlju u budućnosti će svima biti poznat pod imenom Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, što odmah na početku mnogo govori o njegovoj namjeni i željama vlasnika. Dvorac će i dalje ostati utočište za kipare i druge umjetnike koji tamo imaju svoje ateljee. Prostor će se tokom obnove prilagoditi novoj funkciji i bit će adekvatan za kiparsku produkciju. Sjeverno će krilo vrlo vjerojatno sadržavati izložbeni prostor u prizemlju, a gornje će etaže biti korištene za ateljee. Oni će se moći slobodno pregrađivati ili ostati otvoreni, ovisno o potrebama i željama korisnika. Prostorije glavnog i južnog krila i dalje će se koristiti za radne prostore umjetnika uz očuvanje izvorne prostorne organizacije tih dijelova objekta. Neke od tih prostorija koristit će se za konzervatorske i restauratorske radionice posvećene suvremenoj skulpturi. Dio će biti osiguran za radionice za keramiku, metal, fuziju stakla i lončarsko kolo. Predviđen je i depo gdje bi se čuvala umjetnička djela. Reprezentativna dvorana na prvom katu, s izlazom na balkon nad altanom, služiti će kao galerijski prostor i multimedijalna dvorana. Atelje koji je dugo godina koristio pokojni Ratko Petrić, planira se obnoviti i opremiti kako bi postao mjesto stanovanja za umjetnike i intelektualce koji bi na neko vrijeme gostovali u dvorcu. Želja je voditelja ovog projekta da dvorac ostane mjesto stvaranja i inspiracije za umjetnike iz različitih polja djelovanja. Novu će funkciju dobiti i potkrovlje koje se planira pretvoriti u prostor sa sobama koje bi bile dostupne za iznajmljivanje, bilo za druge umjetnike ili u turističke svrhe za posjetitelje kompleksa. Podrumski je prostor također predviđen kao mjesto susreta s povijesnom gostionom.¹¹⁷

¹¹⁷ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 39.; KOVAČEC, 2022., str. 93-97.; Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Obnovimo dvorac zajedno!*, <https://dvorac-jakovlje.hr/obnova-dvorca-jakovlje/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)



Slika 19: Idejni projekt obnove dvorca u Jakovlju

8. Krajobrazna arhitektura

Velik dio dvoraca u Hrvatskom zagorju imao je prikladno uređene perivoje, šume, parkove i vrtove u svojoj neposrednoj blizini. Danas ne postoji mnogo takvih sačuvanih povijesnih primjera, ali je ponekad moguće rekonstruirati ili barem pretpostaviti kako je taj krajolik mogao biti uređen. Dvorac u Jakovlju danas nema sačuvan perivoj, no određeni elementi u njegovoj neposrednoj blizini naznačuju postojanje organizirane prirodne cjeline koja je okruživala objekt. Kako je riječ o dvorcu manjeg volumena, cjelokupno imanje, a s time ni perivoj nije se protezao na monumentalnoj površini. Riječ je o skromnijem perivojnom oblikovanju koje se formira tokom 19. stoljeća, a u budućnosti se sprema revitalizacija i tog dijela jakovljanskog kompleksa.



Slika 20: Detalj karte jozefinske izmjere civilne Hrvatske, 1763. – 1785.



Slika 21: Detalj katastarske karte s dvorcem i perivojem, 1856. – 1860.

8.1. Povijesni perivoj

O izgledu povijesnog perivoja smještenog oko dvorca u Jakovlju ne zna se mnogo. Isto se može reći i za ostatak baroknih dvoraca u zapadnoj Hrvatskoj s obzirom da su podaci o vrtovima, perivojima i okolišu veoma oskudni. Kroz 19. stoljeće perivoji i parkovi uz dvorce još su se uvijek uređivali i održavali, no u kasnijim se periodima briga o okolišu sve više smanjuje. Jakovlje u toj priči nažalost ne predstavlja iznimku.¹¹⁸ Dvorac je smješten na malenom humku koji su napravili kmetovi kopajući i prenoseći zemlju iz okolnog područja kako bi se stvorilo povišenje za gradnju dvorca. U tom su procesu na mjestu iskapanja zemlje stvorili ribnjak koji se uklopio u kasniji perivoj. Livade i oranice okruživale su cijeli posjed. Perivoj je vrlo vjerojatno formiran u drugoj polovici 19. stoljeća, kada se odvija treća faza gradnje dvorca s historicističkim intervencijama. Ono što je danas sačuvano od tog, nekada vrlo lijepog povijesnog perivoja, jesu stabla divljih kestena i nekoliko platana u prilazu te voćnjak iza objekta. Dvorcu se prilazilo kroz središnju ulaznu os uz koju se nalazila aleja divljih kestena.¹¹⁹

Dvorac u Jakovlju spada u skupinu historicističkih perivoja koji se u Hrvatskom zagorju javljaju krajem 19. stoljeća. Ovu vrstu perivoja obilježava utjecaj klasicističke koncepcije s naglašenom simetrijom i centralnom osi kretanja. Također, posjed u Jakovlju imao je manji i skromniji perivoj s obzirom da dvorac i ostatak imanja nisu bili vrlo prostrani. prostor oko dvorca u Jakovlju većinom je nizinsko područje. Osim umjetnog humka na kojem je stvoren, ostatak terena formira takozvani perivoj nizina. Ovaj se perivoj većim dijelom nalazio ispred glavnog pročelja dvorca što je značilo da se prilazeći dvorcu svatko nužno morao provesti pokraj pomoćnih gospodarskih zgrada i poljoprivrednih površina. Od glavne je ceste slijedilo 200 metara ceste okružene poljima, zatim 70 metara gospodarskog prostora s perivojem. Na samom kraju tog puta nalazile su se dvije polukružne aleje koje su vodile do dvorca. Ribnjak koji se uklopio u perivoj dvorca na južnoj strani vjerojatno je bio napajan vodom preko kanala spojenih s obližnjim potokom zvanim Bistra. Moguće je zaključiti da se i ribnjak iskorištavao u gospodarske svrhe, odnosno za prehranu. Površina perivoja iznosila je oko 1,4 hektara.¹²⁰

S promjenom vlasnika kroz povijesna razdoblja, mijenjao se i formirao krajolik koji je okruživao dvorac. Na Jozefinskoj karti nastaloj između 1763. i 1785. godine (*Slika 20*) i na litografiji iz 1826. godine (*Slika 7*) jasno je vidljiv prostorni koncept imanja u tim periodima.

¹¹⁸ MARKOVIĆ, 1995., str. 121.; OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 21.

¹¹⁹ ŽUPAN, 2006., str. 4.; OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 23.

¹²⁰ OBAD ŠĆITAROCI, 1993., str. 24-29, 96-97.

Karta prikazuje vrt koji je pravilno i geometrijski formiran i nalazi se sa stražnje strane dvorca, a ostatak imanja čine livade i oranice. Litografija pokazuje put koji vodi do ulaza, s gospodarskim objektima koji se nalaze uz cestu. U razdoblju između nastanka ove litografije i stvaranja novog katastarskog lista 1862. godine (*Slika 8*), očita je promjena u formaciji perivoja. Taj novi koncept pokazuje klasicističku kompoziciju s pravocrtnom alejom, a prostor ispred dvorca premrežen je stazama s formiranim voćnjakom. I dalje su prisutne gospodarske zgrade i geometrijski oblikovan povrtnjak sa stražnje strane. Jedna od tih gospodarskih zgrada zasigurno je konjušnica koja je postojala 1946. godine kada je rađen popis inventara obitelji Siksta, a sačuvana je i na fotografijama iz 1956. godine (*Slike 22 i 23*).¹²¹

Sa propadanjem dvorca uslijedilo je i propadanje, odnosno neodržavanje perivoja. Imanje u Jakovlju u 20. je stoljeću prošlo kroz proces usitnjavanja nakon što je provedena konfiskacija nauštrb obitelji Siksta.¹²² To je prouzročilo dodatne promjene u izgledu okoliša. Tokom druge polovice 20. stoljeća u neposrednoj blizini dvorca, uz nekadašnju prilaznu aleju divljih kestena, izgrađena je tvornica i industrijski pogon, a kasnije i manja stambena zgrada te u novije doba zgrada dječjeg vrtića. Svi su ti objekti s vremenom zagušili sam dvorac koji je ostao u pozadini, zaboravljen i sklonjen iz vizure glavne prometnice. Cesta koja danas vodi do dvorca i dalje prati onu naglašenu centralnu os kretanja i vrlo je vjerojatno djelomičan ostatak nekadašnjeg perivoja.



Slika 22: Konjušnica s dvorcem u pozadini, 1956.



Slika 23: Češki svodovi konjušnice, 1956.

¹²¹ JAKAŠA BORIĆ, 2012., str. 31.; Vidi poglavlje 3.3. Izmjena vlasnika kroz drugu polovicu 19. i 20. stoljeće, str. 17.

¹²² Vidi poglavlje 3.3. Izmjena vlasnika kroz drugu polovicu 19. i 20. stoljeće, str. 21.

8.2. Međunarodni park skulptura u Jakovlju

Od trenutka kada prva grupa umjetnika dobiva prostor za vlastite umjetničke ateljee u dvorcu 1972. godine, oni postaju najveći zagovornici obnove i ulaganja u oronuli prostor.¹²³ Njihovi su pokušaji u pronalasku financijskih sredstava potrebnih za obnovu bili brojni. Dvorac koji ih je dočekaio bio je bez ikakvih priključaka tako da je pred njima bio dugačak put. Kako su se tokom sedamdesetih i osamdesetih godina umjetnici iz Hrvatskog društva likovnih umjetnika i Hrvatske udruge likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti pokušavali izboriti za dodatna sredstva koja bi pomogla u održavanju dvorca, napravljen je elaborat koji je detaljno objašnjavao najhitnije projekte sanacije koji su se trebali poduzeti. U to je vrijeme požar iz 1979. godine već uništio sjeverno krilo i nekoliko ateljea, među kojima i onaj Stjepana Gračana čiji je kompletan opus bio nepovratno izgubljen. S ulaskom u devedesete godine došlo je još teže razdoblje koje je obilježio Domovinski rat, no takvo stanje nije zaustavilo ove pojedince u aktivnostima čiji je cilj bio obnavljanje cjeline u Jakovlju.¹²⁴

Prva izložba koja je u dvorcu otvorena 4. travnja 1993. godine nazvana je *Art Uskrsa – Uskrslji Art*. Tridesetak je umjetnika u sklopu izložbe prodavalo svoje radove kako bi što prije mogli skupiti novac za obnovu, ali se nakon izložbe pokazalo da to svakako nije bilo dovoljno za dugoročne planove. Međutim, ova je izložba svakako bila vrlo uspješna jer je predstavljala pokretačku snagu koja je motivirala nekoliko pojedinaca da od 15. do 30. srpnja iste godine organiziraju prvu kiparsku radionicu u dvorcu. Glavni je organizator bio suosnivač umjetničke grupe Biafra, Ratko Petrić, koji je zajedno sa suprugom Jadrankom Fatur pokrenuo ovu inicijativu. Na toj su koloniji, uz organizatore, sudjelovali brojni umjetnici među kojima valja istaknuti Milenu Lah, Mirsada Begića, Mirjanu Sever te Tjerriea, belgijskog kipara koji je svojim prisustvom i kiparskim radovima ostavljenim u Jakovlju omogućio budućem Parku da dobije međunarodni karakter.¹²⁵

Na već vrlo oštećenom i raspadnutom sjevernom krilu umjetnici su napisali veliki natpis „SOS“ i dopremili kiparski materijal iz jedne trešnjevačke tvrtke koja je bila zatvorena. Na takav je nimalo glamurozan način započela priča o osnutku Međunarodnog parka skulptura u Jakovlju. Kroz sljedeće su se godine nastavljale održavati kiparske kolonije koje su privlačile

¹²³ Četrnaest prvih umjetnika iz HDLU-a i ULUPUH-a koji su koristili ateljee u Jakovlju bili su: Theo Amrein Kujundžić, Izet Đuzel, Stjepan Gračan, Vladimir Herljević, Hajrudin Kujundžić, Josip Martinko, Zvonimir Meljnjak, Sergije Mihić, Ratko Pertić, Vesna Popržan, Miro Vuco, Ante Jakić, Vladimir Boršić, Višnja Ercegović, Zvonimir Keček i Vladimir Stanislav. Neki od njih u narednim su godinama odustali od prostora koji im je dan na korištenje, neki su preminuli, a zamijenili su ih drugi članovi.

¹²⁴ KOVAČEC, 2022., str. 97-101.; ŽUPAN, 2006., str. 4-5.

¹²⁵ KOVAČEC, 2022., str. 97-101.; ŽUPAN, 2006., str. 5-8.

sve više različitih umjetnika iz mnogih krajeva, od kojih je svatko radio na vrlo specifičan i jedinstven način. S vremenom je Park dobio više od šezdeset skulptura načinjenih od različitih materijala i s raznolikim stilskim izričajima. Riječ je o suvremenoj stranoj i hrvatskoj kiparskoj produkciji koja se svojom heterogenošću iznenađujuće dobro uklopila u okoliš već odviše ruiniranog dvorca. Nekadašnji perivoj koji je okruživao dvorac polako je postao galerija na otvorenome koja je počela trajno izlagati djela Ratka Petrića, Stjepana i Zvonimira Gračana, Šime Vulasa, Alema Korkuta, Branka Ružića, Ivana Kožarića te brojnih drugih značajnih kipara. S vremenom su se u prostoru dvorca i Parka počele odvijati raznolike manifestacije poput interveniranja u prostor *land artom* u sklopu projekta provođenog 2019. i 2020. godine nazvanog *Land Art, Earth Art, z/Zemlja i antropocen*. Tu se ubrajaju i manifestacije poput *Vrt kao prostor kreativnosti*, *Vrt 3 – Zlatne ljestve* i *Land Art Circus Jakovlje*.¹²⁶ Međunarodni park skulptura je 2022. godine službeno proglašen trajno zaštićenim kulturnim dobrom.¹²⁷



Slika 24: Šime Vulas, *Jedra*, 1998.



Slika 25: Miro Vuco, *Bez naziva*, 2008.

¹²⁶ KOVAČEC, 2022., str. 97-101.; ŽUPAN, 2006., str. 5-8.; JEMBRIH, 2021., str. 14-18.; HLEVNJAK, 2006., str. 96 – 101.

¹²⁷ Pretraživanje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, Park skulptura Jakovlje, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-7542> (pregledano 15. kolovoza 2023.); Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Predstavljamo Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje*, <https://dvorac-jakovlje.hr/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)

8.3. Projekt revitalizacije

U prosincu 2021. godine od strane HDLU-a angažirana je krajobrazna arhitektica Monika Kamenečki s Agronomskog fakulteta u Zagrebu koja je zajedno sa svojim suradnicama sastavila *Projekt krajobrazne arhitekture dvorca Oršić u Jakovlju*. Riječ je o projektu obnove perivoja i okolnog prostora koji okružuje dvorac. U sklopu tog projekta ponuđeno je nekoliko različitih konceptualnih rješenja koja su se sva oslanjala na pojedine elemente iz povijesnog devetnaestostoljetnog perivoja. U sklopu projekta obrađeni su svi aspekti prostornog uređenja: fokus na mjerama zaštite, sanacije i revitalizacije vegetacije te ponuđena konceptualna rješenja oblikovanja krajobraza. Projektom se nastojao ispoštovati značaj povijesnog prostora koji je poslužio i kao inspiracija, no u isto se vrijeme definiraju koncepti koji su bliži rješenjima 21. stoljeća.¹²⁸



Slika 26: Idejno rješenje revitalizacije perivoja u Jakovlju

Inspiracija iz katastarske karte iz 1862. godine (*Slika 8*) pokazuje dominantne forme kretanja kroz perivoj s kružnim i polukružnim stazama. Zbog toga konceptualno rješenje za

¹²⁸ Arhiv HDLU, „Projekt krajobrazne arhitekture, Perivoj dvorca Oršić, Jakovlje“ (prosina 2021. godine), str. 22-30.

revitalizaciju krajobraza oko dvorca predstavlja formu pravilne elipse koja je postavljena u smjeru istok – zapad i kreće se među vegetacijom i skulpturama koje su postavljene u Parku. Elipsoidni oblik trebao bi predstavljati i asocijaciju na barok što daje dodatnu dimenziju dubine u interpretaciji te stvara poveznicu između baroknog dvorca, historicističkog perivoja i suvremenog koncepta obnove perivoja u sklopu Parka s izloženom suvremenom skulpturom (*Slika 26*). Dakle, pješačka staza elipsoidnog oblika kretat će se kroz cijeli Park skulptura, s tim da će se zadržati otvorena vizura na pročelje dvorca, Medvednicu u pozadini, skulpture smještene ispred pročelja te dodatni sadržaj i tribine uz južni ulaz u podrum. Tu će se moći odvijati različite edukativne radionice ili manja kulturna događanja. Materijali koji će se koristiti biti će odobreni od strane nadležnih konzervatora kako bi se mogla stvoriti skladno uređena prostorna cjelina.¹²⁹

¹²⁹ Arhiv HDLU, „Projekt krajobrazne arhitekture, Perivoj dvorca Oršić, Jakovlje“ (prosinac 2021. godine), str. 22-30.

9. Zaključak

Dvorac Sixta u Jakovlju s valjanim je razlogom ubrojen među dvorce Hrvatskog zagorja čija je povijest izuzetno zanimljiva. Od samog imena dvorca koje se mijenjalo i formiralo kroz povijesna razdoblja, do arhitekture koja se razvijala u fazama i uvelike odražavala mogućnosti vlasnika cjeline, u svemu se jasno prepoznaje važnost dvorca u Jakovlju kao iznimno vrijednog kulturnog i povijesnog dobra. Ovaj dvorac nije samo fizički objekt, već i živi spomenik koji nosi duboku povijest i slojevitu priču o različitim vlasnicima, njihovim doprinosima i utjecaju na lokalnu i širu zajednicu. Naime, raznolikost naziva koji se koriste za dvorac – "Dvorac Sixta", "Dvorac Oršić" te sada "Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje" – odražava ne samo njegovu bogatu prošlost, već i suvremenost u kojoj se nalazi.

Kombinacijom mnoštva istraživačkih metoda bilo je moguće stvoriti sveobuhvatan uvid u povijest objekta, evoluciju stila i njegovu ulogu u društvu. Kroz to istraživanje bilo je moguće otkriti neke do sada nepoznate činjenice, ali i osvjetliti različite aspekte dvorca koji su ga oblikovali kroz stoljeća. Posebno treba naglasiti značaj restauratorskog i konzervatorskog procesa kroz koji je dvorac prolazio i nastavlja prolaziti. Ovaj proces nije samo fizička obnova, već i obnova identiteta dvorca u suvremenom društvu. Javna crowdfunding kampanja "Za Jedno za Dvorac umjetnosti" ilustrira koliko je dvorac duboko ukorijenjen u zajednici te koliko ljudi prepoznaju njegovu kulturnu važnost. Dvorac se postupno transformira u kulturni centar koji ne samo da zadržava svoje povijesne i arhitektonske vrijednosti, već postaje i mjesto okupljanja umjetnika, kreativaca i ljubitelja kulture.

Jedan od ciljeva rada bio je i istražiti i razumjeti „rubnost“ naselja Jakovlje te ulogu dvorca u tom kontekstu. Prikazivanje dvorca kao mikrokozmosa koji odražava širi spektar povijesnih, društvenih i ekonomskih utjecaja postavlja osnovu za dublje razumijevanje razvoja tog područja kroz vjekove. Od naselja koje je kroz povijest pa sve do danas bilo na rubu županija, regija, administrativnih i crkvenih teritorija, do dvorca koji je formiran na rubu stilskih razdoblja, na rubu vremenskih perioda i konačno, na rubu vlastitog opstojanja. Svako je razdoblje nosilo svoje izazove koji su nužno ostavljali trag na objektu i njegovoj okolini. Zaključno, ono što preostaje jest nastaviti podizati svijest o važnosti Dvorca u Jakovlju kao kulturnog blaga, ali i inspirirati daljnje istraživanje i revitalizaciju. Dok se dvorac prilagođava promjenama vremena, on i dalje ostaje temelj kulture, povijesti i umjetnosti, povezujući prošlost i sadašnjost kako bi obogatio budućnost zajednice i šire društvo.

10. Izvori

10.1. Arhivski izvori

Arhiv Hrvatskog društva likovnih umjetnika (Arhiv HDLU)

- 1) Arhiv HDLU, Povjerenstvo za atelijere
- 2) Arhiv HDLU, „Konzervatorski elaborat“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (2022.)
- 3) Arhiv HDLU, „Izvješće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima u interijeru dvorca“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (2022.)
- 4) Arhiv HDLU, „Projekt krajobrazne arhitekture, Perivoj dvorca Oršić, Jakovlje“ (2021.)

Arhiv Ministarstva kulture Republike Hrvatske (Arhiv MKRH)

- 1) Arhiv MKRH, „Rješenje“ Ministarstva kulture Republike Hrvatske kojim se Dvorac Oršić u Jakovlju proglašava zaštićenim spomenikom kulture (2005.)

Državni arhiv u Zagrebu (HR-DAZG)

- 1) HR-DAZG-1147, Narodni odbor kotara Donja Stubica, Komisija za agrarnu reformu i kolonizaciju, Dosje Veleposjed Siksta, kut. 486 i 491

Hrvatski državni arhiv (HR-HDA)

- 1) HR-HDA-789, Državna geodetska uprava, Zagrebačka županija, Jakovlje
- 2) HR-HDA-726, Arhivski fond obitelji Josipović-Vojković, kut. 35 i 39
- 3) HR-HDA-749, Arhivski fond obitelji Oršić-Claudius, kut. 7, 9, 18 i 23
- 4) HR-HDA-313, Zemaljska uprava narodnih dobara NRH, kut. 419

10.2. Internetski izvori

- 1) Državni zavod za statistiku, *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. – Stanovništvo po naseljima*, https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021-stanovnistvo_po_naseljima.xlsx (pregledano 27. srpnja 2023.)
- 2) Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Crowdfunding kampanja "ZaJedno za Dvorac umjetnosti"* <https://dvorac-jakovlje.hr/zajedno-za-dvorac-umjetnosti/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)
- 3) Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Obnovimo dvorac zajedno!*, <https://dvorac-jakovlje.hr/obnova-dvorca-jakovlje/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)
- 4) Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Predstavljamo Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, mjesto ushićenog stvaranja nadomak Zagreba*, <https://dvorac-jakovlje.hr/predstavljamo-dvorac-umjetnika-orsic-jakovlje-mjesto-ushicenog-stvaranja-nadomak-zagreba/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)
- 5) Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje, *Predstavljamo Dvorac umjetnika Oršić – Jakovlje*, <https://dvorac-jakovlje.hr/> (pregledano 10. kolovoza 2023.)
- 6) Ministarstvo kulture i medija 2022., *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – Dvorci, Jakovlje* https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Dvorci%20ZG/06_Jakovlje.pdf (pregledano 9. kolovoza 2023.)
- 7) Pretraživanje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Kulturnopovijesna cjelina Kraljev Vrh*, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-7205> (pregledano 30. srpnja 2023.)
- 8) Pretraživanje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Park skulptura Jakovlje*, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-7542> (pregledano 15. kolovoza 2023.)

11. Literatura

- 1) Adamček, Josip. *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu - Centar za povijesne znanosti i Odjel za hrvatsku povijest, Sveučilišna naklada Liber, 1980.
- 2) Albaneže, Nikola (ur.). *(Ne)primjenjivost primijenjenih umjetnosti, 52. zagrebački salon - primijenjene umjetnosti i dizajn*. Zagreb: ULUPUH - Hrvatska udruga likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti, 2017.
- 3) Bagarić, Marina (ur.). *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, Matica hrvatska, 2016.
- 4) Batelja Majić, Petra. „*Imago nobilis*“ – *Reprezentacija obitelji Oršić na prostoru Trojedne kraljevine u 18. stoljeću*, doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2021.
- 5) Beusan, Mario. „Dvorci i kurije Hrvatskog zagorja: od Sv. Križa Začretje do Gornje Stubice“. U: *Kaj: časopis za književnost umjetnost i kulturu* 37 (2004.), br. 1-2, str. 87 – 104.
- 6) Beusan, Mario. „Dvorci i kurije unutar tradicionalnih granica Hrvatskog zagorja“. U: *Kaj: časopis za književnost umjetnost i kulturu* 24 (1991.), br. 1, str. 75 – 82.
- 7) Crnić, Jadranko. *Kako vratiti oduzeto nacionalizacijom, konfiskacijom, agrarnom reformom*. Zagreb: Narodne novine, 1991.
- 8) Cvitanović, Đurđica. „Zagrebački graditelji grade u Marija Gorici“. U: *Iz starog i novog Zagreba VI*. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 1984., str. 125 – 134.
- 9) Čičko, Branko. „Gornjostubički kraj u prošlosti“. U: *Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije* 10 (2004.), br. 1-2, str. 7 – 28.
- 10) Čičko, Branko. „Susedgradsko-stubičko vlastelinstvo“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 751 – 754.
- 11) Dobronić, Lelja. „Zagrebački graditelji i građevinski ceh u XVIII. stoljeću“. U: *Iz starog i novog Zagreba V*. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 1974., str. 51 – 72.

- 12) Filipčić Maligec, Vlatka. „Grof Juraj Oršić u preporodnom pokretu“. U: *Historijski zbornik* 29 (1996.), str. 163 – 172.
- 13) Filipčić Maligec, Vlatka. „Obitelj Oršić i Hrvatsko zagorje“. U: *Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije* 10 (2004.), br. 1-2, str. 39 – 55.
- 14) Gross, Mirjana. „O položaju plemstva u strukturi elite u sjevernoj Hrvatskoj potkraj 19. i na početku 20. stoljeća“. U: *Historijski zbornik* 31 – 32 (1978. – 1979.), str. 123 – 149.
- 15) Hlevnjak, Branka. „Međunarodni park skulptura u Jakovlju“. U: *Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije* 12 (2006.), br. 3-4, str. 96 – 101.
- 16) Horvat Levaj, Katarina. *Hrvatska stambena arhitektura 17. i 18. stoljeća u europskom kontekstu*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2012.
- 17) Horvat, Anđela. *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982.
- 18) Horvat, Anđela. *Između gotike i baroka: umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1975.
- 19) Hrvatsko zagorje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26529> (pregledano 28. lipnja 2023.).
- 20) Hutinović, Jasmin; Ladić, Zoran. *Jakovlje u prošlosti. Srednji i rani novi vijek*. Jakovlje: Općina Jakovlje, 2013.
- 21) Iveljić, Iskra. „Prezrena elita. Plemstvo Hrvatske i Slavonije nakon 1918. godine“. *Radovi - Zavod za hrvatsku povijest* 50 (2018.), br. 1, str. 135 – 152.
- 22) Iveljić, Iskra. *Anatomija jedne velikaške porodice: Rauchovi*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2014.
- 23) Jagarčec, Nadica (ur.). *Rattkayi Velikotaborski i Crkva*. Desinić: Muzeji Hrvatskog zagorja, Dvor Veliki Tabor, 2022.
- 24) Jakaša Borić, Viki. „Dvorac u Jakovlju – povijest gradnje i buduća obnova“. U: *Portal, godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda* (2012.), br. 3, str. 29 – 42.

- 25) Jembrih, Zvezdana (ur.). *Land art, Earth art, Earthworks: z/Zemlja i antropocen I – II*. Zagreb: Akademija likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 2021.
- 26) Kaniški, Ana. „Kraljev Vrh“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 448 – 449.
- 27) Karaman, Igor. „Postanak i značenje privremenog urbara za Hrvatsku iz god. 1755.“. U: *Radovi Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Odsjek za povijest* 4 (1962.), str. 51 – 78.
- 28) Klaić, Nada. *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*. Zagreb: Globus, 1990.
- 29) Kolar, Mira. „Gospodarske prilike na stubičkom području od 1800. do 1941. godine“. U: *Osamsto godina pisanog spomena Stubice (1209. – 2009.)*, ur. Alojz Jembrih (Donja Stubica: Kajkaviana, 2011.), str. 147 – 188.
- 30) Kovačec, Paula. „Dvorac i park skulptura u Jakovlju“. U: *Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije* 28 (2022.), br. 3-4, str. 84 – 104.
- 31) Krčelić, Baltazar Adam. *Annae ili Historija, 1748 – 1767*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1952.
- 32) Leonhart, Matija. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2023., <https://bl.lzmk.hr/clanak/11710> (pregledano 22. kolovoza 2023.).
- 33) Marković, Vladimir. „Arhitektura u Hrvatskoj“. U: *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost. Sv. 3, Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće)*, ur. Ivan Golub (Zagreb: Školska knjiga, 2003.), str. 599 – 616.
- 34) Marković, Vladimir. *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1995.
- 35) Marković, Vladimir. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3903> (pregledano 4. kolovoza 2023.).
- 36) Martinčić, Ozana. „Jakovlje“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 347.
- 37) Novak, Maja. „Jakovlje“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 348.

- 38) Obad Šćitaroci, Mladen. *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*. Zagreb: Školska knjiga, 1993.
- 39) Obad Šćitaroci, Mladen. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44523> (pregledano 4. kolovoza 2023.).
- 40) Oršić Slavetički, Adam. *Rod Oršića*. Zagreb: Hrvatski izdavački bibliografski zavod, 1943.
- 41) Reberski, Ivanka (ur.). *Umjetnička topografija Hrvatske - Krapinsko-zagorska županija*. Zagreb: Školska knjiga, 2008.
- 42) Regan, Krešimir. „Sekelj (Székely)“. U: *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007., str. 749.
- 43) Regan, Krešimir. "Stubičke utvrde i njihovi gospodari". U: *Osamsto godina pisanog spomena Stubice (1209. – 2009.)*, ur. Alojz Jembrih (Donja Stubica: Kajkaviana, 2011.) str. 27 – 45.
- 44) Skupina autora. *Grofovi Oršić u Hrvatskom zagorju*. Gornja Stubica: Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna, 1996.
- 45) Szabo, Agneza. „Baruni Vranyczany-Dobrinović i vlastelinstvo Laduč“. U: *Zaprešićki godišnjak* (Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1997.), str. 86 – 90.
- 46) Szabo, Agneza. „Grofovi Oršić–Slavetički iz Gornje Bistre“. U: *Zaprešićki godišnjak* (Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1999.), str. 73 – 84.
- 47) Szabo, Gjuro. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59216> (pregledano 4. kolovoza 2023.).
- 48) Szabo, Gjuro. *Kroz Hrvatsko zagorje*. Zagreb: Izdanje knjižare Vasić, 1939.
- 49) Škiljan, Filip. „Stradanja stanovništva kotara Stubica u Drugom svjetskom ratu i razdoblju poraća“. U: *Osamsto godina pisanog spomena Stubice (1209. – 2009.)*, ur. Alojz Jembrih (Donja Stubica: Kajkaviana, 2011.), str. 223 – 242.
- 50) Torbar, Josip. *Izvjeshće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1882.

- 51) Vučetić, Ratko. „Geografska obilježja“. U: *Umjetnička topografija Hrvatske - Krapinsko-zagorska županija*. Zagreb: Školska knjiga, 2008., str. 15 – 20.
- 52) Župan, Ivica. *Međunarodni park skulptura Jakovlje*. Zagreb: Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, 2006.

12. Slikovni prilozi

- 1) Slika 1. *Detalj pročelja s altanom*, Jakovlje 2022. Izvor: fotografija iz osobnog arhiva.
- 2) Slika 2: *Pročelje glavnog krila, recentno stanje*. Izvor: fotografija Z. Bogdanovića u članku V. Jakaša Borić „Dvorac u Jakovlju – povijest gradnje i buduća obnova“ (U: *Portal, godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda* (2012.), br. 3), 30.
- 3) Slika 3: *Pročelje glavnog krila, 1956.*, Jakovlje 1956. fotografija N. Vranića iz fototeke Ministarstva kulture.
- 4) Slika 4: *Katastarska karta općine Jakovlje, prikaz dvorca i perivoja, 1905.* Izvor: <https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeftar/13529/view/?pg=3&bbox=5118%2C-5891%2C8336%2C-4045> (pregledano 15. kolovoza 2023.)
- 5) Slika 5: *Pročelje glavnog krila, druga polovica 20. stoljeća*. Izvor: fototeka Konzervatorskog odjela u Zagrebu.
- 6) Slika 6: *Začelje južnog krila, druga polovica 20. stoljeća*. Izvor: fototeka Konzervatorskog odjela u Zagrebu.
- 7) Slika 7: *Pogled na dvorac s imanjem, litografija, 1826.* Izvor: M. Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja* (Zagreb: Školska knjiga, 1993.), 94.
- 8) Slika 8: *Katastarski list imanja Jakovlje, 1862.* Izvor: HR-HDA-789, Državna geodetska uprava, Zagrebačka županija, Jakovlje.
- 9) Slika 9: *Građevne faze dvorca, podrumska, prizemna i katna etaža te poprečni presjek glavnog krila*. Izvor: V. Jakaša Borić, „Dvorac u Jakovlju – povijest gradnje i buduća obnova“ (U: *Portal, godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda* (2012.), br. 3), 34-35.
- 10) Slika 10: *Ograda stubišta, 1956.*, Jakovlje 1956. Izvor: fotografija N. Vranića iz fototeke Ministarstva kulture.
- 11) Slika 11: *Dio stropnog oslika, 1956.*, Jakovlje 1956. Izvor: fotografija N. Vranića iz fototeke Ministarstva kulture.
- 12) Slika 12: *Detalj sonde br. 22, prostorija istočnog dijela središnjeg krila*. Izvor: Arhiv HDLU, „Izvjешće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima u interijeru dvorca“ za dvorac Sixta/Oršić u Jakovlju (2022.), 107.
- 13) Slika 13: *Pročelje dvorca Gornja Bedekovčina*. Izvor: https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/4-12-2020/02_Gornja%20Bedekov%C4%8Dina_final.pdf (pregledano 22. kolovoza 2023.)

- 14) Slika 14: *Dvorac Laduč, predvorje sa stubištem na katu*. Izvor: <https://www.arhiva.brdovec.hr/images/50000941/laduc4.jpg> (pregledano 22. kolovoza 2023.)
- 15) Slika 13: *Arhitektonska snimka zapadnog i istočnog pročelja, Tehnozone, 2007*. Izvor: V. Jakaša Borić, „Dvorac u Jakovlju – povijest gradnje i buduća obnova“ (U: *Portal, godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda* (2012.), br. 3), 30.
- 16) Slika 16: *Fotografija sjevernog krila, 1956*. Jakovlje 1956. Izvor: fotografija N. Vranića iz fototeke Ministarstva kulture.
- 17) Slika 17: *Idejni projekt obnovljenog sjevernog krila, Tehnozone, 2007*. Izvor: V. Jakaša Borić, „Dvorac u Jakovlju – povijest gradnje i buduća obnova“ (U: *Portal, godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda* (2012.), br. 3), 39.
- 18) Slika 18: *Otvorena restauratorska sonda na sjevernom pročelju, Jakovlje 2022*. Izvor: fotografija iz osobnog arhiva.
- 19) Slika 19: *Idejni projekt obnove dvorca u Jakovlju*. Izvor: <https://dvorac-jakovlje.hr/#gallery-64de69965f3b8-9>, <https://dvorac-jakovlje.hr/#gallery-64de69965f3b8-3>, <https://dvorac-jakovlje.hr/#gallery-64de69965f3b8-2> (pregledano 15. kolovoza 2023.)
- 20) Slika 20: *Detalj karte jozefinske izmjere civilne Hrvatske, 1763. – 1785*. Izvor: <https://maps.arcanum.com/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=1761336.5725618144%2C5770699.500362348%2C1768593.3129346385%2C5773346.132466722> (pregledano 15. kolovoza 2023.)
- 21) Slika 21: *Detalj katastarske karte s dvorcem i perivojem, 1856. – 1860*. Izvor: <https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/?layers=3%2C4&bbox=1763521.531490323%2C5771447.921054185%2C1765335.7165835288%2C5772109.579080279> (pregledano 15. kolovoza 2023.)
- 22) Slika 22: *Konjušnica s dvorcem u pozadini, 1956.*, Jakovlje 1956. Izvor: fotografija N. Vranića iz fototeke Ministarstva kulture.
- 23) Slika 23: *Češki svodovi konjušnice, 1956*. Jakovlje 1956. Izvor: fotografija N. Vranića iz fototeke Ministarstva kulture.
- 24) Slika 24: *Šime Vulas, Jedra, 1998.*, Jakovlje 2022. Izvor: fotografija iz osobnog arhiva.
- 25) Slika 25: *Miro Vuco, Bez naziva, 2008.*, Jakovlje 2022. Izvor: fotografija iz osobnog arhiva.
- 26) Slika 26: *Idejno rješenje revitalizacije perivoja u Jakovlju*. Izvor: Arhiv HDLU, „Projekt krajobrazne arhitekture, Perivoj dvorca Oršić, Jakovlje“ (2021.), 29.

13. Summary

Manor Sixta in Jakovlje is an example of the historical heritage from Hrvatsko zagorje with an interesting past and an exciting future. The thesis concentrates on the manor and estate that was owned by many influential families throughout history, among which it is important to single out the Oršić and Josipović families, but also the Sixta family that took care of the estate during the first half of the 20th century. The rich history of ownership greatly influenced the formation of the manor as we know it today. It was built in three phases during the 18th and 19th century. The first and second construction phases are closely related and follow the development of the building from the unfinished baroque manor house built by Mathias Leonhart in the 1750s to the extension of the side wings and the completion of the manor at the end of the 18th century. The third construction phase includes the restoration of the manor in a historicist manner with recognizable elements of architectural plastic from the end of the 19th century. Historicist interventions are visible on the facade, but also in the interior. In addition to important information about the owners and the architecture of the building, this thesis also contains information about the conservation and restoration procedures that were undertaken and touches on the topic of revitalization of the whole in Jakovlje, whether it is about the building itself or about the park within which the International Sculpture Park (Međunarodni park skulptura) is located. All these valuable details marked and continue to mark Manor Sixta in Jakovlje, which through recent renovation projects is entering its most active phase.

Keywords: Manor Sixta, Jakovlje, Oršić family, Sixta family, ownership, baroque, historicism, conservation, restoration, revitalization